

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Volný čas dětí v období mladšího školního věku pohledem rodičů

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslava Turková, CSc.

Vypracovala:

Ludmila Hotová

Praha 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Volný čas dětí v období mladšího školního věku pohledem rodičů“ vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 5. 2014

.....

Ludmila Hotová

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Miloslavě Turkové, CSc. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce. Vážím si její ochoty a času, který mi při osobních konzultacích věnovala.

Ludmila Hotová

OBSAH

ÚVOD	5
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1. VOLNÝ ČAS	8
1.1 Vymezení pojmu volný čas	9
1.2 Funkce trávení volného času	10
1.3 Faktory ovlivňující způsob trávení volného času	11
2. VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ	21
2.1 Obsah výchovné a vzdělávací činnosti mimo vyučování	22
2.2 Zařízení pro výchovu mimo vyučování	24
2.3 Formy organizace aktivit zařízení pro volný čas	26
3. CHARAKTERISTIKA MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	27
II. VÝZKUMNÁ ČÁST	28
1. CÍL A METODA VÝZKUMU	29
2. CHARAKTERISTIKA ŠKOLY	33
3. CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ	34
4. ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	35
4.1. Reflexe pojmu volný čas	35
4.2. Náplň volného času, její výběr a jeho ovlivňování	39
4.3. Generační rozdíl trávení volného času	50
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	57
Příloha č. 1 Další zařízení pro trávení volného času	58
Příloha č. 2 Základní demografické údaje respondentů	60
Příloha č. 3 Rozhovor s respondentem	61

ÚVOD

Volný čas jsou chvíle, kdy si můžeme odpočinout od pracovních povinností všedních dní. Způsob, jak se svým volným časem naložíme je velmi individuální. Někdo tráví volné chvíle sledováním televize, někdo se věnuje sportu, čtení či jiným zálibám. Každý má zkrátka o svém volném čase jiné představy. Zatímco my dospělí si o svém volném čase rozhodujeme sami, naše děti se teprve učí, jak se svým volným časem naložit

Tématem mé bakalářské práce je volný čas dětí období mladšího školního věku pohledem jejich rodičů. Budu se zabývat tím, co si rodiče představují pod pojmem volný čas svých dětí, jaká je jeho náplň a jak jej ovlivňují. Toto téma jsem si zvolila proto, že mám sama dítě ve školním věku a vím tedy z vlastní zkušenosti, jak je náročné skloubit pracovní povinnosti, péči o rodinu a domácnost s péčí o děti, zejména pak děti mladšího školního věku tak, aby byl zajištěn jejich rozvoj a současně byly spokojené. Často přitom narážím na to, že mé představy o náplni volného času se rozcházejí s představami mého syna. Zajímaly mě proto, názory a postoje druhých rodičů, které mají podobně velké děti. Zejména jsem chtěla vědět, co si rodiče představují pod pojmem volný čas dětí, jaká je u jejich dětí jeho náplň a jak jej oni jako rodiče ovlivňují. Zároveň jsem chtěla porovnat volný čas dnešních dětí a nás rodičů v době našeho dětství.

V čase, kdy děti začnou chodit do školy, jsou rodiče většinou znovu zapojeni do pracovního procesu, ale děti zatím nejsou natolik samostatné, aby mohly být ponechány bez dozoru dospělé osoby, případně staršího sourozence. V dnešní době může dítě podlehnout různým nástrahám a to, zda jim podlehne či ne, je do značné míry ovlivněno tím, jak se dítěti věnujeme. Z toho důvodu je nutné organizovat volný čas dětí, aby nebyly ponechány bezprizorně a netrávily jej nežádoucím způsobem. Důležité je, abychom se zajímali o to, co dítě dělá ve svém volném čase, jaké jsou jeho záliby, s kým se kamarádí apod. Záleží-li rodičům na rozvoji dětí, snaží se plánovat jejich volný čas, stejně jako společně strávené volné chvíle a v závislosti na ekonomické situaci rodiny, každodenně řešit otázku, jak zabezpečit děti v době, kdy jsou v zaměstnání.

Činnost dětí ve volném čase vedle rodiny ovlivňují i další instituce. Zejména školní a mimoškolní volnočasová zařízení mohou prostřednictvím zájmových aktivit, jejichž nabídka je v dnešní době velmi rozmanitá, výchovně působit na děti nenásilnou formou. Vhodně

zvolené zájmové aktivity jsou tak významnou součástí volného času dětí a mohou pozitivně ovlivňovat jeho socializaci. V období mladšího školního věku však nemají děti ještě jasnou představu, čemu by se chtěly věnovat a je tak na nás dospělých, zejména pak na rodičích, aby využili dychtivosti a touhy dětí, vyzkoušet si vše, co je nové a ukázat jim cestu, jak trávit svůj volný čas smysluplným způsobem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. VOLNÝ ČAS

Volný čas je součástí života lidí od nepaměti. Zatímco dříve byl vyhrazen vládnoucím vrstvám, díky ekonomickému a sociálnímu pokroku došlo k jeho masovému šíření. Do popředí zájmu společnosti se dostal v průběhu 19. století, kdy v důsledku průmyslové revoluce došlo k oddělení volného času od času určenému k práci. Na jeho další vývoj pak mělo vliv zkracování pracovní doby dospělých a odstranění dětské práce. Přesto trvalo ještě dlouho, než se stal volný čas samozřejmou součástí života každého člověka včetně dětí, alespoň v socioekonomicky a sociokulturně vyspělých zemích.

Významnou změnu v otázce volného času dětí přineslo 20. století, jež bývá označováno za století dítěte. Již v průběhu 19. století se dítě stává středem pozornosti. Za dětství přitom naši předci považovali pouze období raného dětství, týkalo se tedy dětí do sedmi let věku. Podle rakouského občanského zákoníku z roku 1811 byl dítětem jedinec do sedmi let, poté nastává období nedospělosti, to je od osmi do čtrnácti let a od patnácti pak období dospělosti, s tím, že právně způsobilý byl jedinec až po dosažení dvacetičtyř let věku (Lenderová, 1999).¹

Děti trávily volný čas hrou patrně již od pravěku. Vedle spontánních her venku, které měly především pohybový charakter, byly součástí světa dětí také hračky, většinou podomácku vyrobené. Podle osvícenské pedagogiky nebyla dětská hra pouze zábavou, ale byla i užitečná, neboť děti připravovala na jejich budoucí sociální či profesní zařazení, na jejich povolání. Děvčata se tak například při hře s panenkou připravovala na svoji roli matky a hospodyně. Za zábavu a rozptýlení byla mimo jiné považována také četba, která po uzákonění vzdělávací povinnosti přestala být výsadou. Hraní a hračky však nebyly dopřány všem dětem. Děti jež pocházely z dolních vrstev byly nuceny pracovat, jakmile se o sebe dokázaly postarat. Podle svých schopností vykonávaly práce v domácnosti, pásly zvířectvo, vypomáhaly v dílně či na poli. Práce se však nevyhnula ani dětem ze střední vrstvy (Lenderová, 2006).

¹ V bakalářské práci jsem se řídila citační normou ISO 690 prostřednictvím manuálu ke kurzu akademické psaní pro studenty studijního programu Humanitní studia UK.

Obecně platilo, že děti od střední vrstvy výše trávily svůj volný čas častěji pod dohledem dospělých. Naopak venkovské a méně zámožné městské děti trávily více času bez dozoru. Věnovaly se ve větší míře společným pohybovým aktivitám, které doporučovala i moderní pedagogika. Horní a střední vrstvy upřednostňovaly spíše hry intelektuální, klidné jako šachy, kostky, hádanky apod. Doba her končila dříve než dnes, a to bez ohledu na původ dítěte. Například Magdalena Dobromila Rettigová v šesti letech hodila do kamen svou panenku, která byla její poslední hračkou, když ji maminka kárala zato, že si ještě v tomto věku hraje s pannou (Lenderová, 2006).

1.1 Vymezení pojmu volný čas

Mezi časem věnovaným práci či odpočinku a zábavě rozlišoval již starověk. Setkáváme se přitom s dvěma základními výrazy. Na jedné straně stál výraz otium, jež označoval volný čas a klid na zájmové činnosti jednotlivce, přičemž byl výsadou pouze svobodných občanů. V protikladu k němu stálo slovo negotium, jež označovalo práci a plnění běžných povinností (Kaplánek, 2011).

Samotné vymezení pojmu volný čas je vzhledem k množství definic poměrně složité. Volný čas můžeme nahlížet například z hlediska pedagogického, psychologického či ekonomického. Fenomémem volného času se ale zabývají i sociologové, také jejich definice se však různí. Podle Filipcové (1965) panuje jednota alespoň v tom, že volný čas není totéž co mimopracovní doba. Volný čas lze charakterizovat jako čas, od kterého odečteme pracovní dobu, úkony související s prací, které ale nejsou součástí pracovní doby, dále přesčasové práce, čas potřebný na zajištění chodu domácnosti, jídlo, osobní hygienu a spánek. Volný čas pak naplňuje řada činností od „nicedělání“, které je nejméně hodnotným utrácením času, přes činnosti na rozhraní práce a volného času, jako je práce na zahrádce, kutilství apod., až k tvořivé sportovní, kulturní, studijní a politické činnosti. Podstatné je, že činnosti ve volném čase vykonává jedinec dobrovolně, protože může a také chce. Hofbauer (2004) definuje volný čas jako činnost, jíž se člověk účastní dobrovolně a která mu přináší určité uspokojení.

Bakalář mluví o volném čase jako o čase, během něhož se člověk ze svého svobodného rozhodnutí věnuje aktivitám, které mu přinášejí potěšení, zábavu, odpočinek a které mají vliv na rozvoj a obnovu jeho tělesných a duševních schopností. Zároveň dodává, že: „je to čas,

v němž je člověk více než jindy sám sebou, kdy nejvíce patří sám sobě², kdy koná z větší části svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe a ze svého vnitřního zájmu pro druhé. V tomto smyslu přináší také bezprostřední užitek sobě i druhým“ (Bakalář, 1978, s. 65). Také Pávková (2008) definuje volný čas jako odpočinek, zábavu, zájmové či rekreační činnosti, které člověk vykonává dobrovolně, a které mu přinášejí uspokojení. Volný čas dětí a mládeže pak Pávková charakterizuje jako čas, do kterého nepatří vyučování, školní příprava, sebeobslužné činnosti, domácí práce, apod.

Na základě výše uvedených charakteristik můžeme říci, že pro volný čas je charakteristické oddělení světa práce a povinností od světa, ve kterém se člověk rozhoduje sám a svobodně, na základě svého zájmu. Hofbauer (2004) uvádí, že průměrný rozsah času života prošel od roku 1800 výraznou proměnou. Zatímco čas věnovaný životním potřebám se ustálil na 40%, čas věnovaný práci se zkrátil, což se promítlo do nárůstu volného času. Ten se tak stal nedílnou součástí našich životů.

1.2 Funkce trávení volného času

Stejně jako se různé definice pojmu volný čas, nalezneme v literatuře více či méně odlišné vymezení funkcí volného času.

Podle Filipcové (1965) jsou základní funkce volného času:

- odpočinek - slouží k regeneraci sil a odstranění únavy
- zábava - pomáhá narušit stereotyp denního života
- rozvoj osobnosti

Německý pedagog Horst W. Opaschowski (Opaschowski, 1976 podle Hofbauer, 2004) uvádí tyto základní funkce volného času:

- rekreace - ve smyslu regenerace, uvolnění
- kompenzace – uspokojení potřeb, jež nejsou naplněny v práci
- výchova a další vzdělávání – výchova ke svobodnému jednání
- kontemplace – smysl a duševní stránka života

² V podobném duchu charakterizovali volný čas svých dětí i respondenti z mého výzkumu, srv. str.37 této práce.

- komunikace – udržování sociálních kontaktů
- participace – podíl na vývoji společnosti
- integrace – stabilizace rodiny a vrůstání do společnosti
- enkulturace – seberozvíjení, vyjádření pomocí umění, sportu apod.

Roger Sue (Sue, 1993 podle Hofbauer, 2004) vymezuje čtyři základní funkce volného času:

- psychosociologickou – zahrnuje uvolnění, zábavu, rozvoj osobnosti
- sociální – její součástí je socializace jedince,
- terapeutickou
- ekonomickou – zahrnuje náklady na volnočasové aktivity

Poněkud odlišně vymezila funkce volného času Pávková (2008, s. 39 – 42), která rozlišuje čtyři základní funkce volného času:

- výchovně vzdělávací – pomáhá vytvářet vlastní životní postoje
- zdravotní – podporuje zdravý životní styl
- sociální - rozšíření sociálních vazeb
- preventivní a rozvojová – zaměřuje se na prevenci rizikového chování. Obecně probíhá ve třech rovinách – primární, sekundární a terciální

Přes různé charakteristiky funkcí volného času z výše uvedeného vyplývá, že hlavní funkce volného času, na kterých se autoři mnou uváděných děl shodují, jsou odpočinek ve smyslu uvolnění a regenerace sil, udržování sociálních vazeb a rozvoj osobnosti.

1.3 Faktory ovlivňující způsob trávení volného času dětí

Ve volnočasových aktivitách si děti osvojují sociální dovednosti. U dětí mladšího školního věku je vzhledem k jejich nevyspělosti žádoucí určitá míra ovlivňování způsobu trávení volného času. To, jak děti tráví svůj volný čas ovlivňuje řada faktorů, které mohou působit pozitivně či negativně. Jedním z nejvýznamnějších činitelů je asi sociální prostředí. V období dětství jsou nejdůležitější rodina, škola, vrstevníci, média a volnočasové instituce.

Rodina a její funkce

Mnoho autorů³ se shoduje v tom, že rodina je jedním z nejdůležitějších činitelů, jež formuje osobnost jedince a vytváří předpoklady pro jeho vstup do společnosti. Podle Vágnerové (2012) je rodina prostředím, které by mělo nabízet citové zázemí, být zdrojem jistoty a bezpečí. Formuje postoje dítěte ke světu a podílí se na rozvoji jeho schopností, míry sebedůvěry, jež je důležitá pro jeho uplatnění ve společnosti.

Funkce rodiny se v průběhu historie významně proměnily. Podle amerického sociologa Parsonse (Parsons, 1955, podle Singly, 1999) ztratila rodina řadu svých dřívějších funkcí. Tyto funkce pak převzaly jiné instituce. Moderní rodina se svou autonomií ve vztahu ke svému okolí, příbuzenstvu a sousedům stala více závislá na státu. Zatímco tradiční rodina měla univerzální funkce, rodina v současné době plní především funkci socializačně výchovnou a emocionální. Utváří osobnost dětí, předává jim sociální dovednosti. Jejím úkolem je vytvořit kvalitní zázemí pro bezpečný rozvoj dítěte. Dále plní rodina funkci biologicko-reprodukční, již však nemá monopol na plození dětí. Ekonomicko-zaopatřovací funkce rodiny spočívá v tom, že rodina jako spotřebitelská jednotka, která je součástí ekonomiky společnosti po materiální stránce zabezpečuje své členy. Zaopatřovací funkci převzal v moderní společnosti do určité míry stát.

Výchovné styly

Styl výchovy ovlivňuje mimo jiné způsob, jakým dítě tráví svůj volný čas. Záleží na přístupu rodičů, zda ponechávají dětem svobodu při výběru náplně volného času, zejména času organizovaného nebo zda jim náplň určují. Rodina působí na jedince záměrně svojí výchovou, ale zároveň i neuvědoměle, prostřednictvím toho, jak se její členové chovají, jaké mají vzájemné vztahy, jak mezi sebou komunikují, jakým způsobem řeší vzájemné konflikty apod. Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) se často setkáme s rozlišením tří základních způsobů výchovných stylů.

1. Styl, který dítěti přísně přikazuje co má či nemá dělat a neponechává mu prostor se svobodně vyjádřit a rozhodnout, označujeme jako autoritativní. V důsledku takové výchovy je dítě příliš závislé a nesamostatné.

³ Např. Josef Langmeier, Dana Krejčířová, Zdeněk Matějček, Oldřich Matoušek, Břetislav Hofbauer.

2. Styl liberální naproti tomu ponechává dítěti svobodu v tom, co chce dělat, do jeho rozhodování zasahuje minimálně. Dítě má možnost zkoušet a poznávat nové věci, je samostatnější a snáze se přizpůsobuje novým podmínkám.

3. Mezi těmito styly je pak styl demokratický. Respektuje osobnost dítěte a jeho právo rozhodovat o sobě přiměřeně svému věku a možným následkům. Cílem je společně nalézt řešení, které bude přijatelné pro rodiče i dítě. Dítěti stanovuje jasné hranice ale zároveň mu ponechává určitou volnost. Demokratický styl je základem pro optimální vývoj dítěte.

Možný (2008) rozlišuje tradiční a liberální koncepci rodičovské autonomie. Tradiční koncepce v moderním pojetí označovaná také jako demokratická, opravňuje rodiče na základě jejich přesvědčení předávat dítěti jejich hodnoty a představy o životě, a naopak omezovat poznání hodnot a představ, jež sami neschvalují. Rodiče vyznávající liberální koncepci ponechávají téměř výhradně na dětech, jaké hodnoty a představy o životě si zvolí, podle svého názoru. Rodiče pouze vytvářejí podmínky pro svobodnou volbu dítěte.

V rodině se většinou uplatňuje více stylů⁴, někdy rodiče jednájí autoritativně, jindy liberálně. Rozdíly mohou být i v přístupu otce a matky. Zpravidla se tedy v rodině neuplatňuje jeden výchovný styl bezvýhradně (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Rodina a volný čas

To, jakým způsobem tráví děti svůj volný čas, je zejména u mladších věkových skupin výrazně ovlivněno především působením rodičů (Hájek a kol., 2004). V rodině si dítě osvojuje vzorce chování a učí se hodnotám a morálním normám. Pokud tedy rodiče chtějí, aby se dítě chovalo určitým způsobem a dodržovalo jistá pravidla, měli by jít svým dětem příkladem. Hofbauer říká, že rodinné prostředí vytváří podmínky a učí dítě jak trávit volný čas. Poskytuje dítěti model, který se dítě snaží napodobit. Optimální rodinné prostředí je citlivé na potřeby dětí a podněcuje jeho zájmy a nadání.

Jak využívat volný čas se děti učí také realizováním individuálních i společných pravidelných zájmových činností v rodině. Může jít například o sportovní, umělecké nebo zábavné aktivity (Hofbauer, 2004). Bakalář (1978) dodává, že hodnotně využívat volný čas se učí děti zejména v rodinách se středním či vyšším vzděláním.

⁴ Určitá rozmanitost výchovných stylů je patrná i z mého výzkumu organizace volného času dětí.

Vzhledem k tomu, že rodina je prvním prostředím, kde se dítě učí, jak naložit se svým volným časem, je důležité, jakým způsobem tráví rodina společné chvíle, ale také to, jak svůj volný čas tráví sami rodiče, případně starší sourozenci. Zda například volný čas prožívají aktivně nebo sledováním televize. To jak tráví svůj volný čas, může vypovídat o způsobu života rodiny. Tento pojem se často chápe jako synonymum k pojmu životní styl, je však považován za obecnější, než pojem životní styl. Zahrnuje činnosti, vztahy životních projevů a zvyklostí, jež jsou typické pro jedince či skupinu (Dufková in Kubátová, 2010). Životní styl lze chápat jako systém propojující jednotlivé prvky životního způsobu. Pro kvalitativní pojetí života dle Linharta (Linhart, 1996 podle Kubátová, 2010) užíváme pojem životní styl, zatímco sociálně-ekonomický pohled na život pracuje s pojmem životní způsob. Životní styl je pak charakterizován aspektem materiálním, čili životní úrovní a kulturním, tedy kulturní úrovní. Životní styl ovlivňují takové faktory jako hodnotová orientace, vzdělání, příjmy, zaměstnání či místo bydliště, sociální kontakty, materiální a kulturní úroveň společnosti apod. Míra vlivu jednotlivých faktorů pak utváří životní styl.

Hofbauer (2004) mluví o objektivních podmínkách života a výchovy dětí v rodině. Svou roli hrají takové faktory jako velikost rodiny, její úplnost, životní úroveň, sociální status, způsob začlenění do společnosti, ale také to jak tráví volný čas. Působení jednotlivých faktorů se může vzájemně doplňovat. Pokud například finanční situace rodiny nedovoluje rodičům investovat mnoho peněz do volného času svých dětí, může být tento handicap vyvážen láskou a zájmem rodičů o dítě samotné. Rodina by měla projevovat zájem a snažit se vytvořit takové podmínky, aby dítě trávilo svůj volný čas rozmanitě, smysluplně a na základě svého rozhodnutí. Nežádoucí je naopak direktivní přístup rodičů, který dítěti neumožňuje rozhodovat o svém volném čase, nebo pokud je příliš přetěžováno.

Volný čas, který rodiče tráví se svými dětmi je přínosem. Kromě sdílení společných zájmů a aktivit může jít například o společné stolování, spolupráci při domácích pracích či připravování se s dětmi do školy. Zkrátka veškeré činnosti, při kterých rodiče projevují zájem o to, co jejich dítě dělá. Společně strávený čas, společné zážitky, ale třeba i společné řešení problémů, posiluje vztahy a přispívá k lepší atmosféře v rodině. Přitom když děti dosáhnou školního věku, dochází k poklesu množství společně stráveného času. Hill a Stafford (1980 podle Maccoby, 1984) uvádějí, že rodiče tráví s dětmi v období mladšího školního věku

o polovinu méně času činnostmi, jako je učení, čtení, povídání, hraní než s dětmi předškolního věku. Tento pokles je přitom více patrný u rodičů s nižším vzděláním.

Hofbauer (2004) uvádí, že výsledky šetření IDM Praha⁵ z roku 1995 ukázaly, že 25% otců a 2% matek tráví v průběhu pracovního týdne se svými dětmi méně než půl hodiny denně. Pouze 6% otců a 35% matek pak bylo se svými dětmi více než tři hodiny denně. O víkendech byl stav příznivější. V průběhu devadesátých let však docházelo k jeho snižování. Matoušek (2003) uvádí, že funkční rodina musí prožívat alespoň nějaký volný čas společnou činností, již se účastní všichni nebo alespoň někteří členové rodiny. Jedná se např. o společné večery, víkendy, svátky, narozeniny. Možný (2008) dodává, že čím slabší je rodina, tím menší vliv má na dítě a její roli snadněji přebírají média a vrstevnická skupina. Podle Bakaláře (1978) by rodiče měli společně strávené chvíle využít k rozhovorům s dětmi, měli by jim pomoci překonávat překážky a poznávat různé stránky života.

Důležité také je, aby rodiče měli přehled o tom, jak děti tráví volný čas v době jejich nepřítomnosti, s kým se stýkají ve škole i mimo školu, jaké mají kamarády, spolužáky apod. Hofbauer (2004) uvádí, že v první polovině devadesátých let každá desátá pražská rodina nevěděla, co dělají její děti ve svém volném čase, případně měla jen neúplné informace o jejich aktivitách.

Ačkoliv hodnotné společné prožívání volného času je žádoucí, není možné a ani vhodné zaplnit veškerý volný čas dětí společnými aktivitami. Pokud jsou rodiče časově vytížení a finanční možnosti jim to dovolí, mohou lépe vyjít vstříc přáním svých dětí, jak trávit volný čas. Zde dochází k výrazné diferenciaci. Hofbauer (2004) uvádí, že ne všechny děti mají stejné podmínky pro plnohodnotnou realizaci volného času. Nemusí přitom jít pouze o materiální stránku, ale třeba i sociální, či zdravotní.⁶

Rodina jako zdroj nežádoucího chování

Rodina může být také příčinou nežádoucího chování dítěte. Od 90. let minulého století prochází u nás rodina významnými změnami. Zvýšila se věková hranice pro založení rodiny, výrazně klesla porodnost, ačkoli v posledních letech opět mírně stoupá. Zároveň se snížila

⁵ Zkratka pro Institut dětí a mládeže.

⁶ Zdravotní stránka významně ovlivnila náplň volného času dětí z mého výzkumu, srv. str. 41-2.

sňatečnost a vzrostl počet rozvedených rodin (Kuchařová, Šťastná, 2009). Rodiče musí každodenně řešit otázku, pokud jim záleží na rozvoji osobnosti dítěte, jak zabezpečit dítě v době jejich nepřítomnosti.

V důsledku těchto změn vzrostl počet dětí ohrožených sociálně patologickými jevy. Možný (2003) uvádí, že mladí delikventi tradičně pocházeli z neúplných či sociálně slabých rodin. V posledních desetiletích však výzkumy naznačují, že roste počet mladistvých delikventů pocházejících z dobře situovaných a na první pohled funkčních rodin. Podle Matouška a Kroftové (2003) má rodinné prostředí významný vliv na to, zda se děti uchylují ke společensky nežádoucímu chování. Rodinné prostředí mladistvých delikventů bývá chladné, rodiče neprojevují o děti dostatečný zájem.

Osobnost jedince výrazně ovlivňují vazby, které si utváří s ostatními členy rodiny. Vrozeným základem pevné vazby v rodině je tzv. vazbové chování. První vazba vzniká mezi matkou a dítětem, později mezi dalšími blízkými. Nedostatečné reakce ze strany rodičů na potřebu bezpečí dětí vedou k tomu, že si dítě nevytvoří základní důvěru k dospělému. V důsledku toho jsou pak jeho emocionální reakce nestandardní, reaguje přehnaně závisle či naopak nezávisle. Rizikovým faktorem je také způsob, jakým je v rodině uplatňována disciplína.

Nekonzistentní výchovný styl, nezáměr nebo naopak tvrdost a přehnaný důraz na disciplínu předchází či doprovází chování mladistvých delikventů. Významná z hlediska nežádoucího chování je i nepřítomnost jednoho z rodičů, otce či matky v rodině. Také přítomnost rodiče, který se chová delikventně, zvyšuje pravděpodobnost delikventního chování dítěte (Matoušek, Kroftová, 1998).

Z řady výzkumů vyplývá, že děti, které pocházejí z rodin, kde jsou časté otevřené konflikty mezi rodiči, se více uchylují ke kriminálnímu chování. Samozřejmě, že i ve funkční rodině se vyskytují problémy a neshody, podstatné ale je, jakým způsobem se s nimi rodina vypořádá a zda je schopna je řešit.

Škola

Po té, co dítě začne chodit do školy, jak uvádí Matějček - „budeme výchovně už mnohé spíše jen doplňovat, dotvářet, doladovat než zcela nově budovat. Někdy ovšem budeme

i dohánět, co jsme předtím snad trochu zameškali“ Matějček (1996, s. 61). V období mladšího školního věku rodina stále hraje klíčovou roli při primární socializaci dítěte, její úloha však není tak rozhodující, jako v raném dětství. Na působení rodiny navazují další instituce. Významným socializačním činitelem se stává škola či předškolní zařízení a instituce pro výchovu mimo vyučování. Počátek školní docházky podle Vágnerové mění postavení dítěte v rodině. Dítě je ve škole jedním z mnoha dětí a musí se přizpůsobit. Osvojuje si zde jiné zkušenosti než v rodině. „Stimuluje vznik nových potřeb a přijetí nových hodnot, s tím souvisí i posun hodnotové hierarchie“ (Vágnerová, 2012, s. 328). Pro školáka je důležité, aby byl jeho výkon dobře hodnocen a aby získal přijatelné místo v kolektivu (Vágnerová, 2012).

V průběhu 19. století se škola začala zapojovat do aktivit mimo vyučování. Ve školách vznikaly prostory, kde mohli žáci trávit přestávky nebo kde mohli dělat úkoly. Šlo o různé knihovny, čítárny, školní hřiště. Zkrácení výuky na pět dní v týdnu v 60. letech 20. století, znamenalo výrazný nárůst volného času dětí. Rodina ani škola už nemohla zaručit všestranný rozvoj osobnosti dítěte, což vedlo k tomu, že volnočasové aktivity byly pochopeny jako způsob zapojování dětí do života školy, obce i společnosti. V současné době škola zprostředkovává dětem poznání v době vyučování a v souběžných volnočasových aktivitách. Zatímco vyučování probíhá dle učebních osnov, volnočasové aktivity jsou obsahově volnější a vycházejí vstříc zájmu dítěte, inspirují ho a stimulují jeho aktivitu (Hofbauer, 2004).

Hofbauer (2004) rozlišuje čtyři základní volnočasové aktivity školy.

1. **Příležitostné, jednorázové aktivity školy** rozšiřují znalosti z vyučování nebo mají oddechový či kompenzační charakter. Jde o návštěvy kulturních, sportovních akcí, historických památek, školní slavnosti apod.
2. **Soutěže**, jež navazují na jednorázové aktivity školy. Soutěže mohou mít místní, regionální, celostátní, ale i mezinárodní dosah. Vyžadují již hlubší zájem účastníků a jsou časově náročnější. Jejich posláním je vzbuzovat zájem o různé oblasti vědy a objevovat nové talenty.
3. **Pravidelná zájmová činnost**, kterou škola realizuje formou různých kroužků, uměleckých souborů a sportovních družstev.
4. **Žákovská samospráva** umožňuje žákům podílet se na činnosti školy a rozvoji volnočasových aktivit. Vede žáky k samostatnosti, odpovědnosti a probouzí v nich zájem o dění ve škole i mimo ni. Žákovská samospráva funguje pouze na některých školách.⁷

⁷ Žákovská samospráva funguje na škole, kterou navštěvují děti respondentů z mého výzkumu.

V České republice se děti stále často posuzují na základě školních výsledků. Přehnaný důraz na školní úspěch a kázeň je příčinou řady problémů. Vágnerová (2012) uvádí, že pro rodiče je úspěch ve škole důležitý i pro relativně dalekou budoucnost. Období školní docházky považují za dobu přípravy na budoucnost a tomu podřizují také aktivity dítěte. Čas věnovaný aktivitám, které nejsou důležité pro budoucí život dítěte, považují za ztracený.⁸

Děti však přítomný čas nechápou jako přípravu na budoucnost, ale jako autentické žití. Je vhodné, aby se děti mohly realizovat i mimo školu. Důležité je odhadnout jejich schopnosti a nepřetěžovat je nad rámec jejich fyzických a psychických možností. Matějček (1996) říká, že vedle sportu jsou vhodné například rukodělné práce, kutilství, hra na hudební nástroj, přírodní zájmy, sběratelství apod. Cenné praktické zkušenosti mohou děti získat, pokud je rodiče nechají pomáhat například otec v dílně, matka v kuchyni. Podle Hofbauera (2004) mohou volnočasové aktivity pomoci vyvážit stereotypy ve školní výuce tím, že podporují iniciativu, motivují k aktivní účasti a týmové spolupráci žáků.

Škola je ale také místem, kde se dítě může setkat s negativními jevy, jako je šikana, kouření, či drogy. Při nástupu do školy je pro dítě největší autoritou učitel. S přibývajícím věkem dítěte roste vliv jeho spolužáků. Matoušek a Kroftová (1998) uvádějí, že děti si velmi brzy začnou vytvářet ve třídě svou vlastní subkulturu, která používá svůj jazyk, má své zvyklosti a rituály. Ve třídě dále vznikají podskupiny, přirozené je například dělení na chlapce a dívky, které se utvářejí na základě společných zájmů nebo činností. Tyto podskupiny však mohou stát u zrodu asociálních part, a to už na prvním stupni základní školy. Na vznik těchto podskupin má vliv přístup učitele k žákům. Pokud například nevěnuje stejnou pozornost všem dětem, záměrně přehlíží, nebo upozorňuje na neúspěch některých žáků, napomáhá vzniku těchto part. Důležité je tedy ve třídě vytvořit takové prostředí a podmínky, které nenarušují vztah mezi učitelem a žákem a sebehodnocení dítěte.

⁸ Respondenti z mého výzkumu nepodřizují podle jejich slov aktivity dítěte v období mladšího školního věku přípravě na budoucnost. Z jejich reflexí vyplývalo, že o takových souvislostech vůbec neuvažovali.

Vrstevníci

Neformální vrstevnická skupina je pro mnoho dětí často jedinou příležitostí sdružování. Může vznikat na základě věku, pohlaví, podobného zájmu či sociálního statusu. Pro dítě je důležité být součástí vrstevnické skupiny, dostává se mu pocitu sounáležitosti, bezpečnosti. Pomáhá překonávat sociální izolaci a přispívá k socializaci a osvojování pozitivních hodnot. Přesto nemusí být pro dítě přínosem. Naopak může být zdrojem jeho problematického vývoje, zvláště pokud jde o problémovou skupinu (Hofbauer, 2004). Negativně ale působí, i pokud dítě není v kontaktu se svými vrstevníky. Vágnerová (2012) říká, že dítě si ve skupině svých vrstevníků osvojuje jiné, pro život důležité vlastnosti a dovednosti, než s dospělými. Podobně Hájek a kol. (2004) zdůrazňuje význam kontaktu s vrstevníky, zvláště ve volném čase, neboť dítě tak získává odlišné zkušenosti, než jaké získává v rodině. Vrstevníci představují vzor chování a výkonu. Podle Matouška a Kroftové (1998) je vrstevnická skupina důležitější pro mládež z dysfunkčních rodin, které chybí podpora rodiny a pravidla dovoleného chování.

Média

Významným socializačním činitelem jsou masmédiá, zejména pak televize a internet. Média mohou být zdrojem nových vědomostí a sloužit jako pomůcka při vzdělávání, současně ale mohou mít i negativní vliv. Nežádoucí je zejména nadměrné sledování televize. Přitom čas, který stráví děti u televize je v průměru delší než všechny jiné mimoškolní aktivity, kterým se věnují (Matoušek, Kroftová, 1998). Děti tráví také příliš času komunikací na sociálních sítích a hraním počítačových her.⁹ Hofbauer říká, že „několikahodinové využívání médií ve volném čase může vést k závislosti na nich a způsobuje absenci činností kompenzačních (např. sportovních nebo uměleckých)“ (Hofbauer, 2004, s. 137).

Často se také hovoří o škodlivém vlivu násilí v televizním vysílání na děti a mládež. Centerwall 1992 (in Matoušek, Kroftová) udává, že sledování násilí v televizi v době dětství a časného dospívání zvyšuje násilnou kriminalitu těchto dětí s odstupem deseti až patnácti let. Pokud je dětem násilí dostatečně vysvětleno a jsou-li dostatečně kontrolovány, nemusí mít jeho sledování na děti nutně nežádoucí dopad. Rodiče by měli věnovat pozornost tomu, kolik času dítě tráví u televize, případně počítače a jaké programy sleduje. V případě dětí je dobré, když nějaký pořad, třeba pohádku sledují společně s rodiči. Vhodné pak je nabídnout dítěti

⁹ Rovněž respondenti z mého výzkumu vyjadřovali nespokojenost s tím, že jejich děti tráví mnoho času hraním počítačových her.

alternativní program, jak trávit volný čas. „Vliv médií na děti a mládež je mnohem méně významný než vliv živých lidí, s nimiž děti a mládež tráví čas“ (Matoušek, Kroftová, 2004).

Kromě výše zmíněných faktorů existuje řada dalších činitelů, jež ovlivňují to, jak dítě tráví svůj volný čas. Kvalita a efektivní využívání volného času je závislá například na nabídce a dostupnosti volnočasových aktivit v místě bydliště, obci, městě či regionu. Svou roli může hrát také věk nebo pohlaví. Z výzkumu Ledecké, Štrobachové a Uhlářové (Ledecká, Štrobachová, Uhlářová, 1991 podle Pávková, 2008) vyplývá, že dívky mají v porovnání s chlapci více zájmů.¹⁰ Chlapci se věnují častěji pouze jednomu či dvěma zájmům, ale o to hlouběji a intenzivněji. Dívky, především ve městě, se zajímají o přírodu, chlapci pak dávají přednost sportovním aktivitám a technickým činnostem. Obecně městské děti vyjadřují přání více sportovat nebo mít zvíře, zatímco děti, které bydlí na venkově, touží po kulturních aktivitách.

Na to, jak děti tráví svůj volný čas má tedy vliv řada faktorů. Jejich působení se může vzájemně ovlivňovat a může vést k tomu, že dítě tráví volný čas způsobem, který je pro něj, jeho rodiče, ale i pro celou společnost nežádoucí. V zájmu rodičů a celé společnosti by tedy mělo být vytvořit takové podmínky, aby byla náplň volného času dětí co nejsmysluplnější a nejpřínosnější. Neznamená to však, že je nutné dětem organizovat veškerý jejich volný čas. Tak jako každý z nás i děti potřebují opravdu volný a nikým neorganizovaný čas, čas pouze pro sebe.¹¹

¹⁰ Tuto skutečnost respondenti v mém výzkumu nepotvrdili. Ti, kteří mají děti, sourozence opačného pohlaví pouze deklarovali, že chlapci a dívky mají odlišné zájmy.

¹¹ Význam neorganizovaného volného času zdůrazňovali při charakteristice volného času dětí i respondenti z mého výzkumu.

2. VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ

Výchova mimo vyučování je specifickou oblastí výchovy ve volném čase. Rostoucí význam volného času dětí a mládeže a potřeba jeho pedagogického ovlivňování, vedly ke snaze definovat oblast výchovy ve volném čase. Mezi základní termíny, se kterými se v literatuře můžeme i dnes setkat, patří mimotřídní a mimoškolní výchova.

Koncepce volného času jako výchovy mimotřídní nabízela aktivity organizované školou mimo povinnou školní docházku. Do této oblasti tedy patří například školní družiny a školní kluby. Druhou koncepcí reprezentoval pojem výchova mimoškolní, která zahrnuje činnosti realizované mimo školu, např. ve sdruženích a zařízeních volného času. V průběhu šedesátých let 20. století pak byly oba pojmy postupně nahrazeny obecnějším pojmem výchova mimo vyučování (Hofbauer, 2004).

Výchova mimo vyučování se vyznačuje tím, že se uskutečňuje mimo povinnou školní činnost, probíhá především ve volném čase, zpravidla bez přímého vlivu rodiny a je institucionálně zajištěná. Tím, že pomáhá rozvíjet schopnosti dětí a mládeže plní výchovně vzdělávací funkci. Významně se také podílí na prevenci společensky nežádoucího chování, což je důležité především dnes, kdy roste kriminalita mládeže a snižuje se věk pachatelů trestných činů. Zejména je vhodné pedagogické ovlivňování volného času dětí, které pomáhá předcházet problémovému chování, jako je agresivita, záškoláctví, drogová závislost apod. Instituce pro výchovu mimo vyučování mají také funkci sociální a to zejména v současné době, kdy jsou rodiče pracovně vytížení a musí řešit, jak zabezpečit dítě po skončení vyučování. Zmírňují rozdíly plynoucí z odlišností v rodinném zázemí a v neposlední řadě plní funkci zdravotní, když se snaží zajistit vyváženost duševních a tělesných aktivit (Pávková, 2008).

Často se také setkáme s termínem pedagogika volného času, jenž má velmi blízko k pojmu výchova mimo vyučování. Zatímco výchova mimo vyučování označuje jednu oblast výchovy, pedagogika volného času je vědní obor, který se zabývá teoretickými i praktickými aspekty výchovy ve volném čase (Pávková, 2008). Jejím úkolem je rozumět volnému času jako době, ve které se dobrovolně věnují nějaké činnosti, odpočinku, zábavě a osobnímu rozvoji (Hájek a kol., 2004).

2.1 Obsah výchovy mimo vyučování

Vedle ovlivňování volného času zasahuje výchova mimo vyučování i jiné oblasti. Výchova mimo vyučování zahrnuje výchovně-vzdělávací činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové a veřejně prospěšné, které jsou součástí volného času a účast na nich je dobrovolná. Vedle těchto činností do výchovy mimo vyučování patří také sebeobslužné činnosti a příprava na vyučování, které mají charakter povinnosti (Pávková, 2008).

Hlavním cílem odpočinkové a rekreační činnosti je regenerace psychických a fyzických sil. Zatímco odpočinkové aktivity mají spíše klidový charakter, jsou fyzicky i duševně nenáročné, rekreační činnosti jsou pohybově náročnější. Jejich pravidelné zařazování do režimu dne je dle Pávkové jedním z požadavků zdravého duševního a tělesného vývoje dětí a mládeže. Důležitý je zvláště pohyb na čerstvém vzduchu. Děti, které nemají prostor pro odpočinek a regeneraci sil, jsou unavené, což se může projevit nepozorností a vyrušováním při vyučování. Někdy mohou nastat vážnější poruchy chování, jako například lhaní, záškoláctví, útěky z domova apod. V neposlední řadě má nedostatečný odpočinek vliv na zdraví dětí. Odpočinkové a rekreační činnosti mohou mít podobu hromadné nebo spontánní aktivity. Při jejich realizaci je však třeba respektovat individuální rozdíly, jako je tělesná zdatnost, psychický stav, schopnosti, rodinné prostředí apod. (Pávková, 2008).

Nejdůležitější součástí výchovy mimo vyučování jsou zájmové činnosti. Tvoří základní nabídku aktivit ve volném čase v zařízeních pro výchovu mimo vyučování. Zatímco školní docházka je povinná, účast na volnočasových aktivitách předpokládá vnitřní zájem jedince. Účast na aktivitách je dobrovolná a měla by přinášet uspokojení. Zájmy jsou podle Pávkové (2008) v úzkém vztahu s potřebami. Snaha uspokojit potřebu vzbuzuje zájem o určitou činnost, jejíž povaha se odvíjí od charakteru potřeby. Vztah mezi zájmy a potřebami je tedy oboustranný.

U dětí je vzhledem k jejich věku a nevyspělosti žádoucí určitá míra ovlivňování způsobu trávení volného času. Děti v období mladšího školního věku ještě nemají vyhraněné zájmy, touží poznávat nové a nové věci. Rychle se nadchnou, ale jejich zájem je obvykle krátkodobý. V tomto věku je dobré podporovat nadšení dětí, umožnit jim poznat třeba i více oblastí a tím jim pomoci orientovat se v hlavních zájmových oblastech. S přibývajícím věkem se zájmy prohlubují a specializují (Pávková, 2008).

Z hlediska úrovně činnosti dělíme zájmy na aktivní a receptivní. Aktivní zájmy jsou takové, při kterých člověk vyvíjí nějakou činnost, věnuje se svému zájmu. Naproti tomu receptivní zájmy nevyžadují aktivitu jedince, neboť se omezují na vnímání předmětu zájmu. Člověk se svým zájmům může věnovat také s rozdílnou intenzitou. Na základě toho rozlišujeme zájmy hluboké, které mají vliv na rozvoj dovedností, znalostí atd. a zájmy povrchní. Děti ještě nemají zcela jasně vyhraněné zájmy a i povrchní zájem se při dobrém vedení může proměnit v zájem hluboký. Podle toho, kolik času jedinec věnuje svému zájmu, dělíme zájmy na krátkodobé, dočasné, trvalé a přechodné. Dále můžeme rozlišovat zájmy podle míry koncentrace na předmět zájmu na zájmy jednostranné a mnohostranné, přičemž mnohostranné nemusí znamenat povrchní. Z hlediska společenských norem pak rozlišujeme zájmy žádoucí, tedy ty, které odpovídají hodnotovému systému společnosti a nežádoucí, které se neslučují se společenskými požadavky (Pávková, 2008).

Podle Pávkové (2008) zpravidla dělíme činnosti podle obsahu na zájmy:

- společenskovední – jedinec se při nich seznamuje s děním ve společnosti, formují jeho vztah k vlasti, jazyku, apod.
- pracovně-technické – rozvíjejí manuální dovednosti, samostatnost a tvořivost
- přírodovědně-ekologické – pomáhají vytvářet pozitivní vztah k přírodě a všemu živému, vedou děti k ochraně životního prostředí
- estetickovýchovné – rozvíjejí výtvarné, hudební a dramatické cítění dětí, dítě si osvojuje kulturní a materiální hodnoty společnosti
- tělovýchovné, sportovní a turistické – rozvíjejí tělesnou zdatnost a psychickou odolnost. Vhodné zejména v dnešní době, kdy velká část dětí tráví čas sledováním televize či u počítače.
- činnosti spojené s výpočetní technikou

Zájmové aktivity mohou mít skupinovou či individuální formu, v některých případech i hromadný charakter. Správně zvolené zájmové činnosti, které vycházejí vstříc potřebám dítěte a mládeže, napomáhají rozvoji jejich osobnosti a pomáhají předcházet nežádoucímu způsobu trávení volného času.

Součástí volného času jsou dále veřejně prospěšné činnosti. Vzhledem k tomu, že jde o činnosti dobrovolné, je zde klíčová schopnost vychovatele motivovat žáky. Při správném

vedení mohou mít pozitivní výchovný efekt a přinášet uspokojení. Učí děti jak prospívat druhým lidem a mohou přispět k formování kladných charakterových vlastností a podněcování žádoucích sociálních vztahů (Pávková, 2008).

Na veřejně prospěšné činnosti úzce navazují sebeobslužné činnosti. Ačkoli nejsou součástí volného času dětí, krátce je zmíním spolu s přípravou na vyučování. Právě tyto činnosti, jak se ukázalo v mém výzkumu, významně ubírají dětem jejich volný čas. Úkolem sebeobslužných činností je naučit děti základním hygienickým návykům, péči o sebe, ale i o osobní majetek. Podmínkou úspěchu je pravidelnost a důslednost.

Příprava na vyučování zahrnuje činnosti spojené s plněním školních povinností. Jejich cílem je pomoci dětem s přípravou na vyučování. Kromě toho mohou přispět k rozšíření školních znalostí. Důležitý je přístup a schopnosti vychovatele. Tyto služby poskytují instituce výchovy mimo vyučování. Vycházejí přitom ze své funkce a věku dítěte.

U výchovy mimo vyučování nalezneme vedle obsahu další dvě dimenze, vztah a prostředí. „Vždy děláme něco (program, obsah), vždy to dělá někdo s někým (osoby, mezi nimiž existují vztahy), vždy to děláme někde (prostředí fyzické, psychosociální, institucionální)“ (Pávková, 2008, 50). Velký význam má zejména kvalita vztahu mezi vychovatelem a dítětem. Ta je určující pro to, jak ideje a programy, které vychovatel předává, působí na děti.

Výchova mimo vyučování poskytuje dětem osobní zkušenost v praktické činnosti. Propojením praxe se znalostmi získanými při vyučování vznikají nové znalosti a zkušenosti. Nové znalosti si dítě osvojuje při všech výše zmíněných činnostech (Pávková, 2008).

2.2 Zařízení pro výchovu mimo vyučování a ve volném čase

Vedle rodiny a školy, se na výchově mimo vyučování podílejí zařízení pro výchovu mimo vyučování. Může jít o státní, nestátní či soukromé instituce, s místním, celostátním, ale i mezinárodním dosahem, které svou činností napomáhají rozvoji dětí, ale i společnosti. V minulosti se instituce pro výchovu mimo vyučování zaměřovaly především na děti a mládež bez handicapu, v současnosti se obrací také k dětem a mládeži zdravotně či sociálně

znevýhodněné (Hofbauer, in Pávková, 2008). Mezi hlavní funkce těchto zařízení patří zábava, odpočinek a osvojování nových poznatků, návyků a dovedností, utváření postojů, sociálních vztahů a kompetencí, veřejně prospěšná a solidární činnost, služby, sociální a zdravotní ochrana a podpora (Hofbauer, 2004).

Volnočasová zařízení školy

Mezi nejběžnější volnočasová zařízení škol v České republice patří družiny a školní kluby. Jejich hlavní úlohou je zajistit péči o děti zaměstnaných rodičů v době po vyučování.

Školní družiny – jsou určeny žákům prvního stupně základní školy. „Vzhledem k věkovým zvláštěnostem dětí mladšího školního věku, zejména k velké šíři a labilitě zájmů, se výchovná činnost orientuje na co nejpestřejší strukturu zájmových činností a uspokojení velké potřeby pohybu“ (Pávková, 2008, s. 43).

Školní kluby – navštěvují žáci středního školního věku a druhého stupně základní školy. Platí zde princip dobrovolnosti. Snaží se vytvořit podmínky pro efektivní využití volného času dětí, podporovat rozvoj jejich schopností a dovedností. Vede žáky k samostatnosti a odpovědnosti.

K tomu, zda budou volnočasové aktivity školy pro žáky přínosem a budou mít vliv na rozvoj osobnosti dětí, velkou měrou přispívá také atmosféra uvnitř školy. Vedle zjevných ukazatelů, jako jsou dobrá umístění ve vědomostních a sportovních soutěžích, je to například i přístup učitelů k žákům, vztahy mezi vyučujícími a žáky, způsob výuky, ale třeba i fyzické prostředí školy.

Mimoškolní volnočasová zařízení

Střediska pro volný čas dětí a mládeže¹² – tato zařízení se zaměřují na „realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením“ (Pávková, 2008, s. 44). Dětem nabízejí řadu kroužků z oblasti společenskovední, estetickovýchovné, tělovýchovné a sportovní apod. Ve větších městech se tato střediska stávají komplexem několika zařízení, což jim umožňuje vytvářet takovou nabídku činností, jež bude lépe reagovat na aktuální podmínky života dětí a mladých lidí (Hofbauer, 2004).

¹² Další mimoškolní volnočasová zařízení uvádím v příloze č. 1.

2.3 Formy organizace aktivit zařízení pro volný čas

Hofbauer (2004) rozlišuje několik typů organizace aktivit:

- pravidelné – patří mezi hlavní aktivity ve volném čase dětí, mládeže (a také dospělých). Pravidelná zájmová činnost se uskutečňuje pod odborným dohledem pracovníků zabývajících se volnočasovými aktivitami, především formou kroužků, souborů, sportovních oddílů, kurzů apod. Rozvíjí osobnost jedince, pomáhá při výběru budoucího povolání.
- příležitostné – koncerty, výlety, exkurze, jsou náročné na plánování a organizaci
- prázdninové – organizované zejména v době školních prázdnin a dovolených. Jde například o tábory pro děti, příměstské tábory, které mají různou tematiku či specializované tábory.
- spontánní – vyznačují se volností a neformálností. Účastníkům nabízejí neorganizované využití volného času dle zájmu jednotlivců či skupin v provozní době zařízení.

Dnešní doba nabízí velké množství aktivit, ze kterých si může dítě vybrat tu, které by se chtělo věnovat. Je důležité podporovat děti v činnostech, o které projevují zájem, byť i krátkodobě a pomáhat tak jejich rozvoji. Děti v mladším školním věku ještě většinou nemají jasnou představu o tom, čemu by se chtěly věnovat a je dobré jim umožnit poznat více aktivit, ze kterých si vyberou tu, která je naplňuje, případně jim s výběrem poradit. Zároveň je vhodné děti podporovat a pomoci jim překonat třeba krátkodobý nezájem, pokud se již pro nějakou aktivitu rozhodnou. Zde je důležitý citlivý přístup rodičů. Ti by neměli nutit dítě do aktivit, o které neprojevuje žádný zájem.

3. CHARAKTERISTIKA OBDOBÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Počátek školní docházky je pro dítě důležitým mezníkem v jeho socializaci. Dítě se nadále vymaňuje z výlučného vlivu rodiny. Školní věk představuje další fázi přípravy na život ve společnosti, v tomto věku dítě získává předpoklady pro svůj budoucí profesní život. Mladší školní věk označuje období od 6 až 7 do 11 až 12 let. Někteří, například Matějček (1996) používají podrobnější rozlišení. Školní věk dělí na mladší školní věk, tj. 6-7 let, střední 8-12 let a starší, který přibližně odpovídá období puberty. Mladší školní věk je období, kdy dítě touží věci samo reálně prozkoumat, experimentovat především v technických oblastech. Langmeier a Krejčířová (1998) mluví o tomto období jako o období střízlivého realismu, kdy se školák snaží vnímat a chápat věci a svět jak jsou.

V průběhu školního období se zlepšuje hrubá i jemná motorika. Obecně se zlepšuje koordinace pohybů celého těla. Děti se více poměřují s ostatními, a uvědomují si své úspěchy ale i neúspěchy. Důležitý je pro ně kontakt a přijetí vrstevnickou skupinou. Zvláště ceněné, zejména mezi chlapci, jsou pohybové dovednosti. Žádoucí je tedy zařazení sportu do mimoškolní zájmové činnosti dítěte. Matějček (1996) říká, že tělocvik má často pro rozvoj osobnosti dítěte větší význam než například matematika či dějepis.

V období mladšího školního věku se také rozvíjí smyslové vnímání. Dítě je pozornější, vnímavější a je schopné odložit uspokojení svých přání a potřeb na později. Rozvíjí se logická paměť a schopnost myslet abstraktně. Dítě si v tomto období uvědomuje, že může před druhými skrývat své pocity, přání či motivy. Roste schopnost porozumět emočním projevům, začínají se stabilizovat sociální normy morálního jednání (Langmeier, Krejčířová, 1998).

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

1. Cíl výzkumu a metodický přístup

Základním cílem mého výzkumu je podat pohled rodičů na to, jak jejich děti mladšího školního věku tráví volný čas a nahlédnout rodičovskou strategii při jeho ovlivňování. Nezajímá mě pouze způsob trávení volného času, ale také to, co rodiče považují za volný čas dětí a do jaké míry zasahují a ovlivňují činnost svých dětí ve volném čase. Konkrétně jsem se soustředila na následující tématické okruhy:

1. Charakteristika volného času dětí očima jejich rodičů
2. náplň volného času, její výběr a jeho ovlivňování ze strany rodičů
3. Generační rozdíl trávení volného času

Metodicky se má bakalářská práce opírá o kvalitativní výzkum realizovaný prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s rodiči dětí mladšího školního věku, které navštěvují jednu konkrétní základní školu na Praze 8. Kvalitativní výzkum jsem zvolila z toho důvodu, že mi umožnil více proniknout do myšlení a jednání zkoumaných osob a pochopit tak zkoumaný fenomén. Podle Dismana (2002) nechává kvalitativní výzkum prostor respondentovi vyjádřit se ke zkoumanému fenoménu na základě toho, co sám považuje za relevantní. V tom, že podobu kvalitativního výzkumu svou výpovědí určuje sám respondent, který danou problematiku dobře zná a ovládá, spatřuji jeho největší přínos. Data zjištěná v kvantitativním výzkumu by nebyla tak rozmanitá. Např. Strauss a Corbinová (2008) uvádějí, že díky kvalitativnímu výzkumu můžeme získat podrobné informace o zkoumaném jevu, které bychom pomocí kvantifikovaných metod získávali jen obtížně. Kvalitativní výzkum má však i své nevýhody. Především sběr dat a jejich analýza jsou časově velmi náročné. Přestože získané informace jsou velmi komplexní, nelze závěry vzhledem k velikosti vzorku zobecňovat na celou populaci (Disman, 2002)

Téma organizace volného času dětí jsem považovala za nekonfliktní téma. Proto mě v počáteční fázi, ještě než jsem uskutečnila první rozhovor, nenapadlo, že bych mohla mít problém najít potřebný počet respondentů. Tato obava však vyvstala poté, co jsem absolvovala první rozhovor s respondentkou, kterou jsem znala jak se říká „od vidění“ a která se mnou na téma volného času svých dětí ráda hovořila.

Během hovoru jsem se však dozvěděla informace, které by někdo mohl považovat za příliš intimní a nechtěl by je sdělovat cizímu člověku, byť pro účely bakalářské práce. Začala jsem se připravovat i na případný neúspěch. V několika případech jsem se setkala s obavou respondentů z toho, že rozhovor bude nahráván. Vyjádřili obavy, že budou koktat, nebudou mluvit plynule, v jednom případě měla respondentka obavy, že její dítě tráví čas příliš stereotypně. Počáteční ostych však respondenti překonali a rozhovory byly velmi příjemné. V jednom případě mi respondentka dokonce nabídla možnost dalšího rozhovoru v případě nutnosti a jedna rozhovor hodnotila jako výtečný způsob, jak se vypovídat a srovnat si myšlenky.

Jako techniku sběru dat jsem zvolila polostrukturované rozhovory. Tato technika mi umožnila připravit se alespoň částečně na rozhovor tím, že jsem si předem určila témata a otázky, které mi posloužily jako orientační body, což mi pomohlo držet se tématu. Tento typ rozhovoru umožňuje probrat s respondentem důležitá témata, ale zároveň zůstane prostor pro nové okolnosti, které mohou vyplynout v průběhu rozhovoru. Tato jistá flexibilita mi pomohla získat informace, které by myslím jinak zůstaly neodhalené. Také proto jsem zvolila v rozhovoru spíše otevřené otázky. „Na tzv. otevřené otázky uvozené Jak, Proč, Jakým způsobem apod., nelze odpovědět ano-ne.“ (Vaněk a kol., 2003, s. 28).

Snažila jsem se co nejméně do rozhovoru zasahovat, respondenta jsem nechala mluvit i v případě, že neodpovídal přímo k věci. Pouze, pokud se delší dobu nevrátil k tématu rozhovoru, snažila jsem se ho upřesňující otázkou k tématu vrátit. V jednom případě se mi dokonce stalo, že jsem položila první otázku a respondent, i přes počáteční obavy, že nebude vědět o čem mluvit, mluvil plynule tak, že jsem téměř nemusela klást žádné otázky. Samozřejmě, že ne všechny rozhovory byly tak plynulé. Někdy bylo třeba respondenty podnítit k diskuzi doplňujícími otázkami. Zároveň jsem měla na paměti, že respondent mi může odmítnout odpovědět v případě, že by se mu téma zdálo příliš intimní. To jsem všem respondentům také zdůraznila ještě před začátkem samotného rozhovoru. Nakonec se však nestalo, že by mi respondent nebyl ochoten odpovědět na některou z otázek nebo že by během rozhovoru odhalil soukromí rodiny natolik, že by se cítil nepříjemně.

Rozhovory byly předem domluvené, vedené vždy s jedním respondentem, aby výpovědi byly čistě osobní a nedocházelo k vzájemnému, byť podvědomému ovlivnění, či ostychu apod. Z toho důvodu jsem se také snažila vybrat k rozhovorům vhodné místo. I vzhledem

k tématu práce se rozhovory uskutečnily většinou v době, kdy rodiče čekali na své děti během zájmové aktivity. Jeden rozhovor se uskutečnil v parku na dětském hřišti, za přítomnosti mladšího syna respondentky. Přestože mu byly necelé tři roky, téměř celý rozhovor se bavil na hřišti sám a nedožadoval se mamčininy pozornosti. V jednom případě jsem vedla rozhovor v bytě respondentky.

Na úvod každého rozhovoru jsem se vždy představila a podala základní informace o své práci. Vysvětlila jsem respondentům účel rozhovoru a ujistila je, že účast na výzkumu je dobrovolná, anonymní a že z něj může každý kdykoliv odstoupit. Respondenty jsem vždy požádala o svolení s nahráváním rozhovoru. Ujistila jsem je, že po přepisu bude nahrávka smazána a nebude nikde zveřejněna a data získaná z nahrávky budou použita pouze v mé studii. Respondenty jsem vždy požádala o možnost znovu je kontaktovat pro případ, že by se vyskytly nějaké nejasnosti, či bylo třeba ještě zodpovědět nějaký dotaz.

Rozhovory jsem nahrávala na záznamník. Chtěla jsem tak zachytit co nejvíce informací a detailů a vyhnout se případné nepozornosti či vynechání některých informací, pokud bych zvolila metodu zapisování během rozhovoru. Podle mého názoru tím byla vyvážena případná negativa, jako ostych respondenta, že je nahráván, či možná snaha jevit se v lepším světle. Nahrávání mi umožnilo soustředit se na to, co respondent říkal a reagovat na jeho výpověď, aniž bych riskovala, že ztratím některé důležité informace. Tento způsob záznamu rozhovoru jsem volila také proto, že při přepisu jsem se mohla opakovaně vracet k jednotlivým pasážím, což mi umožnilo lepší sebereflexi, zda jsem respondenta neovlivňovala nebo zda jsem nezasahovala příliš do průběhu rozhovoru. Někdy jsem se dozvěděla informace či zajímavé myšlenky týkající se tématu i mimo záznamník. Proto jsem si ještě po skončení rozhovoru zapsala poznámky. Co nejdříve jsem se také snažila nahraný rozhovor přepsat ve formě doslovné transkripce.

„Polostrukturované dotazování se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací“ (Hendl, 2005, s. 164). Před uskutečněním rozhovorů jsem si tedy stanovila základní tématické okruhy, které tvořily kostru každého rozhovoru. Na úvod jsem zvolila téma charakteristiky volného času dětí.

Druhým nosným tématem pro můj výzkum byly informace rodičů o tom, jak konkrétně jejich děti tráví svůj volný čas v době školního roku, o víkendech a o prázdninách.

Předpokládala jsem, že takovéto dělení mi umožní sledovat, jak rodiče organizují volný čas svých dětí. Poslední tématická rovina sledovala, jak trávil volný čas v období mladšího školního věku rodič ve srovnání se svými dětmi. Tam, kde to bylo nutné, jsem kladla konkrétní otázky, ty jsem formulovala dle konkrétní situace. Po skončení rozhovoru jsem respondentům položila otázky týkající se základních demografických údajů, jako věk, bydliště, vzdělání a zaměstnání. Odpovědi na tyto otázky jsem si následně zaznamenala, jelikož nebyly součástí nahrávaného rozhovoru.

2. CHARAKTERISTIKA ŠKOLY¹³

Činnost základní školy v jedné pražské čtvrti, kde byl prováděn výzkum, se opírá o tři základní pilíře. Prvním je smysluplný obsah vzdělávání a rozvoj osobnosti. Škola poskytuje všeobecné vzdělání ve všech oblastech, více se zaměřuje na témata, jež žáci pravděpodobně využijí v reálném životě. Snaží se o to, aby její absolventi obstáli nejen při studiu na vyšších stupních škol, ale i v životě. Součástí vzdělávání jsou vedle získaných vědomostí i citové prožitky a seznámení s etickými, estetickými a kulturními hodnotami.

Druhým pilířem jsou smysluplné činnosti v době vyučování a ve volném čase. Ve škole funguje žákovský parlament, jehož prostřednictvím se žáci podílejí na činnostech školy a pomáhají vytvářet smysluplné prostředí školy. Vědomosti si žáci osvojují v průběhu vyučování ale i na exkurzích, výletech, kulturních akcích a školách v přírodě. Škola vydává svůj časopis, na jehož tvorbě se podílejí sami žáci. Mimo vyučování nabízí škola žákům využití volného času formou kroužků, školní družiny a školního klubu, ale i mimořádnými činnostmi. Žáci například sami psali a ilustrovali knihu, která byla vydána a je nyní v prodeji, vyrábějí výrobky pro školní vánoční trhy, které sami prodávají apod. Dále jsou žákům k dispozici odborné učebny školy jako učebny výpočetní techniky, knihovny, studovny a hudební zkušebny.

Třetím pilířem jsou smysluplné vztahy, jež jsou založené na vzájemné důvěře mezi zaměstnanci školy, žáky, jejich rodiči a veřejností. Tyto vztahy jsou výsledkem společné tvorby a uznávání pravidel, spolurozhodováním, otevřeností a komunikací. Jako rodič oceňuji zejména společné akce školy, dětí a rodičů, jako například zahradní slavnost, vánoční trhy či pálení čarodějnic, které jsou místem, kde se mohu setkat s ostatními rodiči, ale i pedagogy.

¹³ Informace jsem čerpala z webových stránek zkoumané školy. Z důvodu zaručení anonymity školy a respondentů webové stránky neuvádím.

3. VÝBĚR VZORKU A CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ

Jako metodu výběru vzorku v rámci mého kvalitativního výzkumu jsem zvolila účelový výběr. Aby byl výzkum realizovatelný v mé bakalářské práci, což znamenalo jistá časová omezení a nutnost pracovat na výzkumu samostatně, realizovala jsem výzkum na vzorku deseti respondentů. Pro jejich výběr jsem zvolila následující kritérium - *Rodič, jehož dítě je žákem prvního stupně jedné konkrétní ZŠ na Praze 8.*¹⁴ Vzorek byl homogenní z pohledu rodičovství a věkového rozmezí dítěte, které navštěvuje první stupeň konkrétní základní školy v Praze. Naopak heterogenní pokud šlo o věk, vzdělání a zaměstnání respondentů.

Pro vlastní výběr respondentů jsem zvolila metodu řetězového výběru – tzv. „sněhové koule“. V této metodě využije výzkumník jednoho nebo více jedinců k rozhovoru a ti ho pak nakontaktují na další osoby (Hendl, 2005). Využila jsem tedy toho, že jsem díky synovi znala prostředí školy a rodiče, jejichž děti navštěvují školu a ty jsem oslovila jako první, dále jsem je poprosila, aby mě nakontaktovali na osoby, které odpovídaly uvedeným kritériím.

Rozhovory byly uskutečněny s deseti respondenty, z toho bylo devět žen a jeden muž.¹⁵ Ačkoli jsem ve výzkumu usilovala a rovnoměrnější zastoupení obou pohlaví, jsou v něm početněji zastoupené ženy. Ty jednak vyjadřovaly větší ochotu zapojit se do výzkumných rozhovorů a jednak v čase, kdy jsem mohla rozhovory realizovat, byli muži většinou v zaměstnání. Věkové rozpětí respondentů se pohybovalo v rozmezí od 35 do 50 let. Ve výzkumu byli zastoupeni středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní respondenti.

V době, kdy se rozhovory uskutečnily, byly čtyři respondentky na rodičovské dovolené, jedna v domácnosti. Tři respondenti v trvalém pracovním poměru, jeden vykonával svobodné povolání a jeden podnikal. Výpovědi rodičů se týkaly všech těch dětí, které byly v době rozhovoru ve věkovém rozmezí od sedmi do dvanácti let. Celkem tedy 12 dětí. Všichni respondenti vystupují v bakalářské práci dle dohody pod pseudonymem, který nemá žádnou spojitost s jejich skutečným jménem.¹⁶

¹⁴ Tuto školu jsem zvolila z toho důvodu, že ji navštěvuje i moje dítě a bylo tak snazší navázat kontakt s rodiči dětí, které jsem oslovila.

¹⁵ Pro plynulost textu budu většinou užívat pojem respondent/respondenti pro obě pohlaví.

¹⁶ Přehled základních údajů o jednotlivých respondentech uvádím v příloze č. II.

4. ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Jednotlivé rozhovory jsem nahrávala na záznamník a následně přepsala ve formě doslovné transkripce. Způsob doslovné transkripce jsem zvolila z toho důvodu, aby mi umožnil odhalit případná skrytá sdělení, která by jinak mohla uniknout mé pozornosti. Po přepsání nahrávky jsem dle dohody s respondenty nahrávku smazala.

Text jsem analyzovala v původní nezkrácené formě. Po přepsání textu jsem ještě jednou zkontrolovala přepis rozhovoru spolu s poslechem nahrávky a pokud mi chyběla nějaká slova, doplnila jsem je. Následně jsem pročetla jednotlivé rozhovory a nejpodstatnější informace, klíčové pro můj výzkum, jsem si barevně označila a opatřila poznámkami, podle toho, o čem ve vztahu k výzkumnému problému vypovídaly. Takto jsem postupovala od prvního rozhovoru až po poslední a následně jsem jednotlivé výpovědi porovnávala. Vykrytalizovaly tak hlavní myšlenky respondentů, tedy ty, ke kterým se vyjadřovalo více respondentů, nebo ty, ke kterým se respondent opakovaně vracel. Při analýze jsem postupovala podle předem vytýčených problémových okruhů:

1. Reflexe pojmu volný čas dětí a jeho typologie
2. Náplň volného času, její výběr a jeho ovlivňování
3. Rozdíly v trávení volného času rodičů, když byli malí a jejich dětí

4.1 Reflexe pojmu volný čas dětí a jeho typologie

Názory rodičů na to, co znamená volný čas v případě jejich dětí mladšího školního věku, se pohybovaly v široké škále různých reflexí. Respondenti si uvědomovali, že „volný čas“ jejich dětí nemá universální charakter, ale rozpadá se do několika typů. Základní rozlišující kritérium vedli respondenti mezi organizovaným a neorganizovaným volným časem dětí. Za organizovaný volný čas označovali čas, který dítě tráví ve školní družině, školním klubu či na kroužku apod. V rámci tohoto vymezení rozlišovali mezi organizovaným volným časem, který děti tráví jednak ve školních a jednak v mimoškolních volnočasových zařízeních. Druhá rovina se týkala času neorganizovaného, který se podle různých situací členil též na další specifické formy, například vlastní volný čas dítěte, společný volný čas, tedy čas strávený s rodiči.

Organizovaný volný čas

Školní volnočasová zařízení (tj. družina a školní klub), zajišťující významnou měrou náplň organizovaného volného času, brali rodiče jako nutnost, jako nezbytné řešení, jak se postarat smysluplně o děti v době po skončení výuky, do doby návštěvy konkrétních kroužků, či návratu alespoň jednoho rodičů z práce. Tento časový prostor u dětí mladšího školního věku zabezpečují právě družina či školní klub. Volnočasová zařízení školy považují rodiče za místo, kde dítě pod dozorem vychovatele přečká dobu do začátku nějaké zájmové aktivity „to nahrazuje vlastně hlídání“¹⁷ „že mi to přijde takový jako čekárna vlastně.“¹⁸

Družina a klub je také místo, kde se děti setkávají se svými vrstevníky a kamarády. Dalším důvodem k docházce do družiny a klubu je tak dle slov respondentů také to, že dítě je v kontaktu se svými kamarády - „tam je pro mě důležitý, že se tam potká ještě s těma klukama ze třídy, aby si mohly popovídat, co zažily za ten den, co si nestihly říct...“¹⁹, „když chce za kamarádkou, tak zavolá domů, že zůstane v klubu...“²⁰, „že se tam potká s ostatníma dětma.“²¹

Přestože respondenti reflektují volnočasová zařízení školy (tedy družinu a školní klub) jako nezbytnou nutnost pro zajištění péče o své děti v mladším školním věku, z jejich výpovědí je patrné, že se o činnosti těchto zařízení zajímají. „že občas šmíruju, co se děje na hřišti.“²² Když vyzvedávají své děti, všimají si dění a atmosféry, která zde panuje, - „já jsem třeba vyzorovala, že když tam přijdu, tak tam ty holčičky mlátěj do balonu“²³, zajímají se o to, s kým se jejich děti kamarádí - „mám přehled s kým se kamarádí.“²⁴ Někteří rodiče nejsou družinou, případně klubem (tj. školními volnočasovými zařízeními), jako místem pro trávení volného času nadšení. ... „upřímně teda se snažím, aby tam byla co nejmíň“.²⁵

¹⁷ Resp. H. S., ž., VŠ

¹⁸ Resp. K. K., ž., VŠ

¹⁹ Resp. A. F., ž., SŠ

²⁰ Resp. M. S., m., SŠ

²¹ Resp. J. C., ž., SŠ

²² Resp. N. B., ž., VŠ

²³ Resp. K. K., ž., VŠ

²⁴ 12. Resp. A. F., ž., SŠ

²⁵ Resp. K. K., ž., VŠ

V případě družiny by rodiče uvítali více kreativity, zároveň jsou si ale vědomi, že vzhledem k časovým možnostem to není příliš reálné. Například vysokoškolsky vzdělaná respondentka uvedla, že postrádá nějakou osobnostní výchovu, - „*že tam bude nějaká výchovná koncepce, vlastně, že tam budou probírat tak, jako to dělala učitelka ve školce zdraví, proč jsme kamarádi...*“²⁶. Tato respondentka sice na jedné straně oceňovala snahu družiny, ale na druhé straně její aktivity nepovažovala za nijak přínosné. „*i když vidím, Klárka mi nosí domů obrázek stažený z internetu, není to nic škodlivého, ale rozhodně jí to nijak neobohatí*“²⁷.

Respondenti tedy souhlasně očekávají, že družina či klub zajistí bezpečí dítěte do příchodu rodiče. V tomto smyslu splňují volnočasová zařízení školy v zásadě jejich očekávání. „*je jako smysl tý družiny jako takový, protože nic jiného dělat nemůžou no*“²⁸. Vzhledem k věku dětí (7 – 12 let), jsou respondenti spokojeni, že takovou „hlídací“ možnost mají k dispozici - „*zatím opravdu kvituju, že je pod kontrolou.*“²⁹.

Další možností, jak zajistit dozor nad dětmi po skončení vyučování je návštěva mimoškolních volnočasových zařízení, které nabízejí pestrou škálu aktivit, jež mohou vyplnit volný čas dítěte, které by se jinak třeba nudilo. Jsou tak vhodnou prevencí případného problémového jednání dětí. Mezi volnočasové aktivity patří různé zájmové a vzdělávací kroužky, sportovní aktivity, soutěže apod. Čas strávený v kroužku respondenti souhrnně nepovažují v pravém slova smyslu za volný čas a to zejména tehdy, když se dítě pro zájmovou aktivitu nerozhodlo samo ze svého vnitřního zájmu - „*to si myslím, že není volný čas.*“³⁰, „*si myslím, že tam o volný čas úplně nejde.*“³¹. V tomto smyslu tedy respondenti rozlišovali i v rámci mimoškolních volnočasových zařízení aktivity, které si dítě zvolilo samo a aktivity, které mu vybrali rodiče, popřípadě je k tomuto výběru nasměrovali.

²⁶ Resp. M. Č., ž., VŠ

²⁷ Táž resp.

²⁸ Resp. N. B., ž., VŠ

²⁹ Resp. H. S., ž., VŠ

³⁰ Resp. K. K., ž., VŠ

³¹ Resp. N. B., ž., VŠ

Obecně se respondenti ve vztahu ke kroužkům v mimoškolních volnočasových zařízeních vyjadřovali v tom smyslu, že si děti rozšíří obzory, poznají, že společnost je různorodá, navážou nová přátelství s vrstevníky.

Důležité je, aby se dítě cítilo dobře a chodilo do kroužku s radostí a zájmem. ... „*tam očekávám, že ji to bude bavit a to, že prostě přinese hezkej výrobek, tak mi to přijde jako plus, jo jako že si myslím, že to dělá pro zábavu.*“³², „*že tam zažije jako jiný lidi, jiný způsoby, že si rozšíří prostě obzory, kamarády*“³³. Pokud dítě navštěvuje nějaký vzdělávací kroužek, očekávají respondenti výsledky a rozvoj v té oblasti, kterou se kroužek zabývá. „*že je dobré, pokud nějaké vlohy má, je trochu usměrnit, jako že mu to může pomoci, pokud ho povede někdo, kdo tomu rozumí.*“³⁴, „*že se bude zdokonalovat a rozvíjet*“³⁵.

Neorganizovaný volný čas

Neorganizovaný volný čas charakterizovali respondenti jako čas, kdy děti nemají žádný kroužek nebo povinnosti, zejména ty spojené se školní docházkou, případně drobnými domácími pracemi. Podle respondentů je to čas, který mají děti opravdu samy pro sebe. ... „*když mají volno, kdy dělají něco, co je třeba zajímat.*“³⁶, „*opravdu volný čas, to znamená ne kroužky, ne školu, ale prostě volný čas, kdy to dítě má čas, jakoby to strávit podle své chuti*“³⁷. Takto specifikovaný neorganizovaný volný čas chápali respondenti jako volný čas dětí ve vlastním slova smyslu a deklarovali, že se snaží do něj nezasahovat, neovlivňovat ho - „*prostě nikdo mu do toho nemluví*“³⁸, „*když si to dítě může samo určit, co dělá*“³⁹.

Do neorganizovaného volného času dětí zařazovali respondenti také čas, který tráví společně jako rodina, tedy rodiče nebo alespoň jeden rodič a děti dohromady. Jde zejména o společné stolování, společně strávený čas o víkendu a o prázdninách, kdy rodiče nejčastěji čerpají dovolenou. Přestože tyto aktivity respondenti označovali jako neorganizovaný volný

³² Resp. K. K., ž., VŠ

³³ Resp. A. H., ž., SŠ

³⁴ Resp. M. Č., ž., VŠ

³⁵ Táž resp.

³⁶ Resp. B. V., ž., VŠ

³⁷ Resp. M. Č., ž., VŠ

³⁸ Resp. K. K., ž., VŠ

³⁹ Resp. A. H., ž., SŠ

čas, reflektovali jeho poněkud nižší hodnotu a význam pro děti než v případě volného času dětí ve vlastním slova smyslu. Důvody nižší hodnoty spatřovali především v tom, že náplň takto stráveného času je ovlivněna názory a rozhodnutím rodičů a nejde o absolutní svobodné rozhodnutí dítěte, jak se svým volným časem naložit – „*je tam akt našeho rozhodnutí, že jo máho a máho manžela.*“⁴⁰

4. 2 Náplň volného času, její výběr a jeho ovlivňování

Organizovaný volný čas ve školních volnočasových zařízeních

Mezi školní volnočasová zařízení patří družina a školní klub. Družinu navštěvují žáci prvního stupně ve věku od šesti do deseti let. V družině je činnost dětí vzhledem k jejich věku více organizovaná. Školní klub je určen dětem od páté třídy, ale podle kapacity družiny ho smějí navštěvovat i žáci čtvrtého ročníku⁴¹. Oproti družině je dětem v rámci pravidel klubu ponechána poměrně značná svoboda v tom, co chtějí dělat. Podstatou činnosti klubu tedy je, že se dítě učí určitým způsobem využívat svůj volný čas a samo, i když v rámci prostoru a možností klubu rozhoduje, jak s ním naloží. Vychovatel v klubu může a také se většinou snaží děti inspirovat k nějaké činnosti, ale o tom, zda se jí bude dítě aktivně věnovat, rozhoduje každé samo.

Možnost případného samostatného rozhodování dítěte o náplni aktivit ve školním klubu pozitivně hodnotil respondent, jehož dítě zatím klub nenavštěvuje – „*získat takovou volnost, samostatnost, aby věděl, co chce*“⁴². Výpovědi těch respondentů, kteří mají zkušenost s pobytem svých dětí ve školním klubu však tuto teoretickou volnost, ale hlavně inspiraci k mnohotvárnosti náplně volného času ve školním klubu značně zpochybňovali. Vypovídali, že zde děti tráví čas převážně s elektronikou, tedy hraním her na počítači, případně na mobilním telefonu „*tam paří na mobilu*“⁴³, „*tráví tak víceméně celé to odpoledne.*“⁴⁴ To je podle nich hlavní překážka toho, že se děti nepodaří získat pro aktivitu, kterou nabídne vychovatel - „*ale ty děti bohužel, tím, že tam je třeba nějaký playstation nebo já nevím co tam*

⁴⁰ Resp. M. Č., ž., VŠ

⁴¹ Také žáci čtvrtého ročníku z mého výzkumu navštěvují školní klub

⁴² Resp. J. C., ž., SŠ

⁴³ Resp. K. K., ž., VŠ

⁴⁴ Resp. H. S., ž., VŠ

maj, tak tomu daj přednost, že jo...., jestli je v silách vychovatele víc strhnout ty děti, to podle mě by šlo jedině, kdyby dali pryč ten počítač a řekli dětem vypněte mobily.“⁴⁵ S takto stráveným volným časem nejsou rodiče spokojeni - „to není použitelný, to je takovej čas, jak plonkovéj.“⁴⁶ Dle jejich představ by se tento čas dal využít jiným způsobem a tak se ti, kteří mají zájem omezit „elektronické hry“ snaží čas pobytu ve školním klubu zkrátit. „upřímně teda se snažím, aby tam byla co nejmíň.“⁴⁷

Představy některých respondentů o vhodné náplni volného času dětí ve školním klubu dokonce popírají jeho podstatu, tzn. že děti se samy rozhodnou, zda se nějaké aktivity chtějí či nechtějí účastnit a očekávají, že jejich potomci budou trávit čas nějakým, dle respondentů smysluplným způsobem, který spatřují třeba ve školní přípravě - „že si tam třeba napiše úkoly.“⁴⁸

Organizovaný volný čas v mimoškolních volnočasových zařízeních

V dnešní době mají rodiče možnost využívat služeb řady volnočasových zařízení, jež nabízejí širokou škálu aktivit. Hlavní členění podle obsahu aktivit jsem uvedla v teoretické části. V rámci tohoto členění děti respondentů nejčastěji navštěvují aktivity estetickovýchovné a sportovní. Rodiče se snaží volit aktivity tak, aby byly pro děti přínosné a zároveň pro děti i rodiče časově zvládnutelné. Jsou si vědomi toho, že volnočasové aktivity spolu se školní přípravou a případnými dalšími povinnostmi, jsou na úkor neorganizovaného volného času dětí ve vlastním slova smyslu a že příliš aktivit může vést k přetížení dítěte. V takovém případě jsou ochotni od aktivit upustit. „spousta kroužků jsme už odbourali.“⁴⁹, „zrušili jsme výtvarku, čistě z toho, že organizačně to nestíhám a myslím, že by byl unavenej.“⁵⁰, „to už jsem letos nedala, protože toho měl hodně“⁵¹. Současně respondenti uváděli, že pokud je to možné, vycházejí vstříc přáním svých dětí, které si často volí aktivitu

⁴⁵ Resp. M. Č., ž., VŠ

⁴⁶ Resp. K. K., ž., VŠ

⁴⁷ Táž resp.

⁴⁸ Resp. K. K., ž., VŠ

⁴⁹ Resp. M. S., m., SŠ

⁵⁰ Resp. M. Č., ž., VŠ

⁵¹ Resp. A. H., ž., SŠ

podle toho, kam chodí jejich kamarádi. „*pak se dozvěděl, že kluci chodí na výtvarku, tak to chtěl zkusit*“⁵², „*kam jdou kamarádi, tam jde taky.*“⁵³

Obecně respondenti rozlišují mezi dvěma rovinami mimoškolních volnočasových aktivit. První rovinou jsou aktivity, které dítě navštěvuje ze svého vnitřního zájmu, nebo pro které se rozhodlo, protože je pěstovali jeho vrstevníci, sourozenci či rodiče.

Hlavním kritériem při výběru těchto aktivit je tedy přání dítěte, jak dokládají následující výroky - „*hrála tam asi sedmiletá holčička na housle no a prostě Klárka se dívala a řekla, mami já budu hrát na housle, jako ta holčička a tím dnem, opravdu tím datumem se rozhodla a opravdu my jsem se jí ptali a prosadila si to, tak jsme jí v tom vyhověli.*“⁵⁴, „*a ještě manžel taky večer hraje florbal, tak se mu hrozně líbilo, že bude jako táta.*“⁵⁵

Jednoznačnou preferenci vlastního osobního zájmu dítěte při rozhodování pro některou z aktivit v mimoškolních volnočasových zařízeních vyjádřila respondentka, jež pracuje jako sociální pracovnice. Na základě dřívější zkušenosti se starším sourozencem uvedla, že případnou volbu aktivit nechává pouze na dítěti, aby si vybralo, co ho opravdu zajímá. „*nikdy jsem je nijak nenutila, vždycky jsem nechávala všechno spíš na dětech, co je baví.*“⁵⁶

Druhou rovinu představují mimoškolní volnočasové aktivity, o nichž rozhodují sami rodiče, „*to si nevybrala sama*“⁵⁷, případně rodiče po domluvě s dětmi. „*je to o domluvě.*“⁵⁸ Rodiče volí zejména takové aktivity, o nichž si myslí, že jsou pro děti přínosné a užitečné. Jedná se především o jazykové kurzy a estetickovýchovné aktivity, zejména hudební. „*jsem chtěla, aby hrál na hudební nástroj.*“⁵⁹

⁵² Resp. A. F., ž., SŠ

⁵³ Resp. B. V., ž., VŠ

⁵⁴ Resp. M. Č., ž., VŠ

⁵⁵ Resp. N. B., ž., VŠ

⁵⁶ Resp. J. C., ž., SŠ

⁵⁷ Resp. K. K., ž., VŠ

⁵⁸ Resp. M. S., m., SŠ

⁵⁹ Resp. A. H., ž., SŠ

Současně si jsou rodiče vědomi pozitivního vlivu sportu na tělesný a duševní vývoj dítěte.⁶⁰ Přejí si tedy, případně trvají na tom, aby děti měly nějaký pohyb, a volí sportovní aktivity - „čistě z toho důvodu, aby měl sportovní aktivitu.“⁶¹, „aikido měl od manžela v podstatě, jako příkazem“⁶². Aktivity, o nichž rozhodují rodiče pak tvoří jádro organizovaného volného času dětí v mimoškolních zařízeních, zatímco aktivity, které si dítě volí samo ze svého vnitřního zájmu tvoří pouze jeho doplňkovou část.

Někteří respondenti reflektovali specifický důvod pro cílené ovlivňování volby zájmových aktivit, neboť v jejich situaci bylo třeba zohlednit nějakou individuální příčinu, jako například onemocnění dítěte poruchou pozornosti s hyperaktivitou (dále pouze ADHD)⁶³. Primárním při výběru kroužku u dětí s touto diagnózou není ale rozvoj jejich talentu. Hlavním smyslem volených aktivit je v tomto případě do jisté míry napomoci rozvíjet a doplnit určité schopnosti či dovednosti, které v důsledku diagnózy ADHD dítěti chybí - „ten hudební nástroj procvičuje paměť, že se musí soustředit na noty, přitom hrát rukama, že to vlastně je na procvičování mozku.“⁶⁴, „co mu pomáhá zlepšovat tu jeho ADHD, třeba synchronizace pravá levá v tom klavíru, to je prej dobrý“⁶⁵, „tak mu to prostě pomáhá, má to jako terapeutický.“⁶⁶.

Pouze jeden rodič uvedl, že jeho dítě doposud nenavštěvovalo žádný kroužek, vzhledem k tomu, že jako dyslektik a dysgrafik musel jeho syn trávit více času přípravou do školy. Pro volbu aktivit v rámci organizovaného volného času v mimoškolních volnočasových zařízeních nezbyval opět ze specifické individuální příčiny časový prostor – „proto jsme se museli vyhnout těm kroužkům.“⁶⁷

Souhrnně se respondenti snaží zachovávat určitou kontinuitu zájmových aktivit svých dětí. To znamená, že nejsou nakloněni častému střídání aktivit, přesto respektují, že se

⁶⁰ O pozitivním přínosu pohybových aktivit se zmiňuje také Matějček srv. teoretická část str. 12.

⁶¹ Resp. M. Č., ž., VŠ

⁶² Resp. A. H., ž., SŠ

⁶³ Zkratka anglického „Attention Deficit Hyperaktivity Disorder“

⁶⁴ Resp. A. F., ž., SŠ

⁶⁵ Resp. M. Č., ž., VŠ

⁶⁶ Resp. H. S., ž., VŠ

⁶⁷ Resp. J. C., ž., SŠ

s přibývajícím věkem zájmy dětí mohou měnit. Vycházejí tedy vstříc přáním dětí a snaží se jim umožnit poznat a vyzkoušet si více aktivit, aby děti zjistily, co by je bavilo – „*aby si to vyzkoušel, aby se našel*“⁶⁸. Pokud se však již děti pro nějakou aktivitu rozhodnou, trvají rodiče na tom, aby ji navštěvovaly, aby ji vnímaly, jako určitý závazek a nepřístupovaly ke svému výběru lehkovážně. „*...trvám na tom, aby tam to dítě chodilo, jo, že když si to dítě vybere, takže to není jako že tam nejde, protože se mu nechce*“⁶⁹.

Rodiče si uvědomují, že v mnoha případech by děti kroužek – pokud by to zůstalo jen na nich - nenavštěvovaly pravidelně. Snaží se je tedy u aktivity přidržet a překonat jejich případný nezájem - „*někdy je potřeba to trošku překonat*“⁷⁰, „*tak ho musíme už trošku přidržet*“⁷¹, „*veškeré jeho odpory k tomu jsem překonala a teď je rád, že vydržel*“⁷². Pokud však dítě projeví opravdovou dlouhotrvající nechuť kroužek navštěvovat, jsou respondenti dle svých slov ochotni ustoupit tlaku dítěte a aktivitu zrušit - „*to si řekla, že nechce a to jsme zrušili*.“⁷³, případně na jeho přání zvolit aktivitu jinou.

Vedle volby volnočasové aktivity musí rodiče rozhodnout, jaké zařízení bude jejich dítě navštěvovat. Pro rodiče je důležité, jakou má volnočasové zařízení pověst. Respondenti vypovídali, že se pro volnočasová zařízení rozhodují především na základě doporučení svých známých, kteří již mají s konkrétním zařízením pozitivní osobní zkušenost - „*na doporučení lidí, kteří už tam chodí*.“⁷⁴. Dále čerpají informace z internetu, které následně ověřují při osobní návštěvě - „*potřebuju mít tu skupinu prolustrovanou*.“⁷⁵.

Z výpovědí respondentů dále vyplývá, že pokud by konkrétní zařízení nesplňovalo jejich představy, neváhali by jej změnit. Někteří tak skutečně učinili. „*to jsme hrozně nebyli*

⁶⁸ Resp. A. F., ž., SŠ

⁶⁹ Resp. A. F., ž., SŠ

⁷⁰ Resp. A. F., ž., SŠ

⁷¹ Resp. M. Č., ž., VŠ

⁷² Resp. H. S., ž., VŠ

⁷³ Resp. M. S., m., SŠ

⁷⁴ Resp. N. B., ž., VŠ

⁷⁵ Resp. K. K., ž., VŠ

*spokojený, tak jsme to změnili*⁷⁶. „*my jsem tady přehazovali angličtinu*“⁷⁷. Důležitá je pro rodiče také osoba vychovatele, jež kroužek vede a jeho schopnost děti zaujmout - „*to jsme změnili paní učitelku nebo pana učitele, který mi přišlo, že to s dětmi úplně neumí*“⁷⁸.

Ne nepodstatnou roli při výběru zařízení a aktivit hraje také finanční situace rodiny. Obecně platí, že respondenti jsou ochotni investovat do volnočasových aktivit dětí pokud vidí účelnost takto vynaložených finančních prostředků⁷⁹.

To znamená, že jsou pro děti přínosné a baví je - „*že by mi nevadilo, že byla dražší, ale že byla neefektivní a ještě ji to nebavilo*“⁸⁰, „*ne, že bysme vůbec neřešili peníze, ale radši trochu připlatím, když vidím nějaký pokrok a že ho to baví*“⁸¹.

Volný čas neorganizovaný

Náplň neorganizovaného volného času je pochopitelně velmi rozmanitá a do značné míry se odvíjí od vnitřních individuálních zájmů jedince. Dle respondentů jsou jejich děti na jedné straně kreativní a mají velkou fantazii - „*zhotovuje a sestavuje své nápady, pokusy*“⁸², „*má velkou fantazii, dokáže se zabavit bloumáním, v hlavě mu jdou pořád nějaký věci, absolutně nikdy se nenudí.*“⁸³, „*ona je docela tvořivá*“⁸⁴. Na druhou stranu však respondenti shodně uváděli, že jejich děti často tráví svůj volný čas hraním her na počítači, mobilním telefonu, případně sledováním televize „*....alfa omega to je počítač samozřejmě.*“⁸⁵, „*tráví zase*

⁷⁶ Resp. B. V., ž., VŠ

⁷⁷ Resp. K. K., ž., VŠ

⁷⁸ Resp. N. B., ž., VŠ

⁷⁹ Pochopitelně je třeba vzít v úvahu, že respondenti z mého výzkumného vzorku jsou ze střední či vyšší vrstvy a netrpí hmotnou nouzí.

⁸⁰ Resp. K. K., ž., VŠ

⁸¹ Resp. A. H., ž., SŠ

⁸² Resp. O. R., ž., SŠ

⁸³ Resp. H. S., ž., VŠ

⁸⁴ Resp. M. Č., ž., VŠ

⁸⁵ Resp. M. Č., ž., VŠ

*u počítače nebo televize*⁸⁶, „konkrétně na počítači, hraje s kamarádama prostě ty svoje hry na skype“⁸⁷.

Dle slov respondentů si děti v tomto věku, tedy od sedmi do dvanácti let také často hrají s dětskou stavebnicí lego, čtou knihy či časopisy a hrají si se svými sourozenci⁸⁸ - „*on si teď hodně čte .., hodně s tím legem.*“⁸⁹, „*si s Klárkou dělají takový sourozenecký hry*“⁹⁰, „*si hraje s legem, s mladšíma bráchama nebo si zaleze k sobě a tam si třeba čte.*“⁹¹.

Reflexe rodičů o tom, jak děti tráví neorganizovaný volný čas dále ukázala, že náplň volného času se liší v závislosti na tom, zda jsou děti v Praze či mimo Prahu, například na chalupě.

Zatímco v Praze podle rodičů děti tráví nejvíce času doma u počítače, televize, případně hraním s legem apod., mimo Prahu jsou častěji venku se svými kamarády – „*tam jezdí na kole,, leze po stromech*“⁹², „*je s dětma, je to prostě jiný*“⁹³, „*hraje si třeba na zahradě nebo přijdou ty kamarádi a jdou na hřiště*“⁹⁴.

Náplň neorganizovaného volného času dětí dle respondentů do jisté míry určuje také roční období. V této souvislosti respondenti vypovídali, že když je teplé počasí tráví děti více času venku, v parku, v přírodě apod. - „*když je hezky, tak běhá venku, jezdí na kole nebo dělá něco ve stodole nebo na zahradě.*“⁹⁵. S příchodem podzimních a zimních dní pak tráví děti

⁸⁶ Resp. H. S., ž., VŠ

⁸⁷ Resp. B. V., ž., VŠ

⁸⁸ Navíc respondenti, kteří mají děti, sourozence opačného pohlaví, zmínili rozdíl v tom, jak tráví volný čas chlapci a dívky. Tuto skutečnost potvrzuje i výzkum, který jsem krátce zmínila v teoretické části str. 14, ačkoli gender není předmětem mého výzkumu.

⁸⁹ Resp. A. F., ž., SŠ

⁹⁰ Resp. M. Č., ž., VŠ

⁹¹ Resp. N. B., ž., VŠ

⁹² Resp., O. R., ž., SŠ

⁹³ Resp., B. V., ž., VŠ

⁹⁴ Resp., A. F., ž., SŠ

⁹⁵ Resp. A. H., ž., SŠ

více času doma. „*to se v zimě moc nedá.*“⁹⁶, „*...protože teď na podzim, zejména teď je brzo tma, tak je to v uvozovkách jen nějaká procházka po okraji parku nebo jdeme nakoupit, ale to se snažím minimalizovat, tak chci spíš, aby byly co nejdřív doma.*“⁹⁷. Počasím se také řídí, když plánují společný program. „*závisí to na počasí.*“⁹⁸.

Přestože respondenti charakterizovali neorganizovaný volný čas jako ten, který mají děti především samy pro sebe, tedy čas, do kterého se „snaží“ rodiče nezasahovat, reflexe způsobů trávení volného času ukázala poněkud odlišnou situaci. Na jedné straně respondenti říkají, že jejich děti jsou velmi kreativní a dokáží se zabavit samy, aniž by jim někdo určoval náplň volného času a ponechávají jim svobodu - „*do toho jim nemluví.*“⁹⁹, „*v celku si může dělat co chce*“¹⁰⁰. Na druhou stranu však respondenti způsob trávení volného času svých dětí více či méně ovlivňují. Rodiče se snaží děti za prvé inspirovat, to znamená nabídnout jim možnosti, jak trávit volný čas a to zejména pokud si myslí, že se nudí a neví, co s volným časem. „*jako jí řeknu si čti, pojd' se mnou venčit psa nebo na kolo*“¹⁰¹, „*já třeba navrhnou nějakou aktivitu*“¹⁰².

Za druhé respondenti záměrně náplň volného času svých dětí ovlivňují a to zejména pokud tráví čas činnostmi, které rodiče nehodnotí příliš pozitivně... „*tak chci, aby běhaly venku a neseděly u televize nebo u počítače,*“¹⁰³. Za třetí z výpovědí respondentů vyplývá, že v mnoha případech cíleně omezují volný čas svých dětí a to zejména tehdy, když děti tráví volno podle nich nežádoucím způsobem. Negativně hodnotí zejména čas, který děti tráví u počítače a sledováním televize.

Respondenti se shodují, že se jim tento způsob trávení volného času nelíbí, a snaží se ho tedy alespoň omezovat tím, že dětem určují časový limit, případně jej podmíní splněním nějakých povinností - „*to se snažím limitovat, aby to bylo nějak časově únosný a nevysedával*

⁹⁶ Resp. O. R., ž., VŠ

⁹⁷ Resp. M. Č., ž., VŠ

⁹⁸ Resp. M. S., m., SŠ

⁹⁹ Resp. K. K., ž., VŠ

¹⁰⁰ Resp. M. Č., ž., VŠ

¹⁰¹ Resp. K. K., ž., VŠ

¹⁰² Resp. A. F., ž., SŠ

¹⁰³ Resp. A. F., ž., SŠ

*tam celý den.*¹⁰⁴, „*má nějaké denní harmonogram.*“¹⁰⁵, „*ale protože ho máme limitovaný, může maximálně hodinu za den*“¹⁰⁶, „*respektive má určený hodiny, kolik tam může být.*“¹⁰⁷, „*nekompromisně se řekne konec*“¹⁰⁸.

Za čtvrté jsou v některých případech rodiče připraveni zasáhnout do volného času svých dětí razantněji, zejména když se zcela neshodnou na náplni. To se týká hlavně trávení volna hraním agresivních počítačových her či sledováním nevhodných televizních programů. V případě dětí mladšího školního věku se respondenti zmiňují o tom, že ne všechny televizní pořady a počítačové hry, které jsou běžně dostupné, jsou pro děti vhodné. Rodiče se proto snaží mít přehled a kontrolují, jaké hry děti hrají, jaké sledují programy v televizi a v případě jejich závadného obsahu jsou připraveni zasáhnout. „*nemůže hrát střelceky, to má zakázaný.*“¹⁰⁹. „*pakliže zahlídnu, že by tam probíhal nějaké agresivní film nebo něco, tak to striktně vypínám, to zakazuju.*“¹¹⁰. „*prostě nechci, aby se díval na takové filmy, to jsem mu zakázala.*“¹¹¹.

Z výše uvedeného vyplývá, že rodiče volný čas dětí ve vlastním slova smyslu, tak jak ho sami charakterizovali, tj. čas, který mají děti samy pro sebe, nenechávají zcela v režii dětí samotných.

Naopak rodiče v tomto ohledu děti inspirují, ovlivňují, omezují, popřípadě v případě nutnosti radikálně zasahují. Současně si ale někteří z nich uvědomují, že přílišné ovlivňování a snaha určovat dětem náplň jejich volného času vede k tomu, že děti nevědí jak se svým

¹⁰⁴ Resp. A. H., ž., SŠ

¹⁰⁵ Resp. J. C., ž., SŠ

¹⁰⁶ Resp. M. Č., ž., VŠ

¹⁰⁷ Resp. B. V., ž., VŠ

¹⁰⁸ Resp. M. S., ž., SŠ

¹⁰⁹ Resp. B. V., ž., VŠ

¹¹⁰ Resp. V. S., ž., VŠ

¹¹¹ Resp. A. H., ž., SŠ

volnem naložit. „, že v důsledku toho, jak s nimi pořád manipulujeme, tak nevědí co s ním“¹¹², „musí se jim nechat taky prostor pro jejich úplně absolutní volnost“¹¹³.

Tak, jako se náplň volného času dětí liší podle toho, zda jsou v Praze či mimo Prahu, také respondenti ovlivňují volný čas svých dětí v závislosti na místě, kde děti svůj volný čas tráví. Obecně platí, že v Praze, kde rodiče řeší otázku bezpečnosti, jsou děti více pod dozorem. Případný volný pohyb dětí se omezuje na cestu do školy a ze školy, případně na kroužek, pokud je v blízkosti školy či bydliště - „chodí sám do školy, ale sám ven ještě ne.“¹¹⁴, „do školy dojíždíme takže nehrozí to, že po škole jde sám s klukama ven, to se musíme domluvit a je vždycky pod dozorem.“¹¹⁵. Mimo Prahu nechávají rodiče dětem v rámci předem stanovených pravidel větší volnost a svobodu pohybu – „může jít na hřiště, třeba hodinu je venku, pak se přijde nahlásit, jako není nikdy, že by byl úplně bez dozoru, jako některý děti..... prostě se ho snažím hlídat, že vím, kde je. Jsou pravidla, kde se může pohybovat a kde ne“¹¹⁶, „mají tam větší svobodu než tady“¹¹⁷.

Společný volný čas

Rodina je jedním ze základních a významných činitelů, jež ovlivňují způsob, jakým dítě tráví svůj volný čas. Protože je společného volného času, který tráví respondenti se svými dětmi málo – „to je takovej velké svátek pro nás“¹¹⁸ usilují o to, aby společně strávené chvíle byly prožité intenzivně. Využívají tedy bohatých možností, které dnešní doba nabízí.

Zejména o víkendu, kdy je volného času více, navštěvují různé kulturní akce – „když je nějaká zajímavá výstava, nebo já nevím nějaké festiválky co jsou různě po Praze, letní kino

¹¹² Resp. K. K., ž., VŠ

¹¹³ Resp. V. S., ž., VŠ

¹¹⁴ Resp. A. H., ž., SŠ

¹¹⁵ Resp. K. K., ž., VŠ

¹¹⁶ Resp. A. F., ž., SŠ

¹¹⁷ Resp. N. B., ž., VŠ

¹¹⁸ Resp. H. S., ž., VŠ

*třeba v zahradách*¹¹⁹, případně volí nějakou společnou pohybovou aktivitu – „*jdeme na kolo nebo na koloběžku*“¹²⁰, „*chodíme na procházky*“¹²¹.

Aby společný čas, který tráví rodiče s dětmi opravdu náležitě využili, inspirují své děti a snaží se je nadchnout pro nějakou činnost. „*vždycky nadhodím dvě nebo tři varianty*“¹²², „*nabídneme, co se dá*“¹²³. Současně podporují aktivitu dětí a dávají jim rovněž prostor vyjádřit svá přání a představy a náplň společně strávených chvil plánují společně – „*domlouváme se, co budeme dělat*“¹²⁴. Nejednou se dítě rozhodne věnovat nějakému koníčku proto, že se mu věnují jeho rodiče – „*hrálo roli přitom výběru, že to viděl doma*“¹²⁵. V některých případech to ale funguje i opačně a rodiče se začnou věnovat aktivitě po vzoru svých dětí – „*ty koně máme společný, to mám od ní*“¹²⁶, čímž se rozšíří prostor pro společné trávení volného času.

Stejně jako náplň neorganizovaného volného času obecně ovlivňuje počasí, má tento faktor vliv i na to, jak tráví společný volný čas rodiče s dětmi – „*závisí to na počasí*“¹²⁷. Zejména s příchodem chladného počasí, tráví rodiče a jejich děti více času doma, povídají si, hrají společenské hry apod. „*si jen tak doma posedíme, hrajeme třeba člověče nezlob se*“¹²⁸. Naopak pěkné počasí využívají pro kulturní akce a výlety v přírodě. „*jdeme na nějaký výlet*“¹²⁹, „*když je pěkně, jsme venku*“¹³⁰. Někteří respondenti jezdí s dětmi na chalupu, což vnímají jako společný volný čas. Z jejich výpovědi je nicméně patrné, že rodiče a děti tento

¹¹⁹ Resp. N. B., ž., VŠ

¹²⁰ Resp. H. S., ž., VŠ

¹²¹ Resp. A. F., ž., SŠ

¹²² Resp. M. Č., ž., VŠ

¹²³ Resp. N. B., ž., VŠ

¹²⁴ Resp. V. S., ž., VŠ

¹²⁵ Resp. N. B., ž., VŠ

¹²⁶ Resp. M. S., m., SŠ

¹²⁷ Týž resp.

¹²⁸ Resp. J. C., ž., SŠ

¹²⁹ Resp. O. R., ž., SŠ

¹³⁰ Resp. M. S., m., SŠ

„čas na chalupě“ tráví většinou odděleně - „*Viktora skoro nevidím*“¹³¹, „*nevidíme je celý den*“¹³².

Významné z hlediska společně stráveného volného času je podle respondentů období prázdnin, kdy se děti nemusí připravovat do školy a nemají žádné kroužky. Rodiče si v tuto dobu zpravidla čerpají dovolenou a společně strávený čas s dětmi je v porovnání s běžným všedním životem během školního roku intenzivnější – „*že společný čas s nima trávíme hodně*“¹³³. Dle svých možností odjíždí mimo domov „*měli jsme výjezd do Francie*“¹³⁴, „*odjíždíme na dovolenou k moři a na hory taky jezdíme*“¹³⁵, „*jezdíme na hory do Krkonoš*“¹³⁶, a snaží se svým dětem připravit rozmanitý program – „*chodíme k moři, děláme výlety, nějaké ty zábavní parky pro děti*“¹³⁷. Někteří respondenti si přitom uvědomují, že tento společně strávený volný čas v době dovolené rodičů a prázdnin dětí je někdy až příliš plánovitě naplněný širokou škálou aktivit - „*už jsem si říkala, že jsem je přezážitkovali*“¹³⁸.

Čas, který tráví rodiče se svými dětmi je velice důležitou součástí volného času. Je významný nejen pro rozvoj dětských znalostí a dovedností, ale zároveň pomáhá udržovat soudržnost rodinných vztahů.¹³⁹ Respondenti reflektovali, že společné chvíle, které stráví pohromadě se svými dětmi, jsou vzhledem k nedostatku času vzácné a z výpovědí vyplynulo, že se je snaží podle svých možností co nejlépe naplnit.

4. 3 GENERAČNÍ ROZDÍL TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

Mezigenerační srovnání toho, jak trávili v období mladšího školního věku volný čas respondenti, ukazuje, že se jejich volný čas rozpadal na dvě základní roviny. Respondenti

¹³¹ Resp. B. V., Ž., VŠ

¹³² Resp. N. B., Ž., VŠ

¹³³ Resp. M. Č., Ž., VŠ

¹³⁴ Resp. M. Č., Ž., VŠ

¹³⁵ Resp. A. F., Ž., SŠ

¹³⁶ Resp. N. B., Ž., VŠ

¹³⁷ Resp. A. H., Ž., SŠ

¹³⁸ Resp. M. Č., Ž., VŠ

¹³⁹ V kontextu výpovědí si respondenti více či méně tuto skutečnost, tedy o významu společně stráveného času, kterou zdůrazňují odborníci, uvědomovali, srv. teoretická část str. 8. a 9.

tedy ve své reflexi rozlišovali (stejně jako čas jejich dětí) mezi volným časem organizovaným a volným časem neorganizovaným, tedy volným ve vlastním slova smyslu.

Organizovaný volný čas respondentů

Respondenti v čase, kdy oni sami spadali do kategorie dětí¹⁴⁰ v období mladšího školního věku, stejně jako dnes jejich děti, navštěvovali v rámci organizovaných volnočasových aktivit jak školní volnočasová zařízení – „*jsem musela do družiny*“¹⁴¹, tak mimoškolní volnočasová zařízení, „*chodila jsem dvakrát týdně jenom co vím na výtvarku*“¹⁴², „*chodila jsem na piano*“¹⁴³, „*jsem měla snad jenom skaut.*“¹⁴⁴

Hlavní rozdíl dnes spatřují rodiče v tom, že v porovnání se svými dětmi nenavštěvovali kroužky v takové míře – „*jsem měla jak kdyby míň těch organizovanejšch aktivit.*“¹⁴⁵ Důvodem bylo dle respondentů především to, že „*byla jiná doba*“¹⁴⁶, která nekladla takový důraz na osobnostní rozvoj – „*ted' jsou daleko větší nároky*“¹⁴⁷ a současně nebyla tak rozmanitá nabídka organizovaných aktivit – „*dnes mají více možností*“¹⁴⁸ - „*nebylo moc z čeho vybírat.*“¹⁴⁹ Někteří respondenti si přitom dle svých slov přáli, aby mohli navštěvovat konkrétní aktivity – „*já jsem vždycky chtěla hrát na klavír.*“¹⁵⁰ Ne vždy se jim však jejich přání splnilo – „*ale neměla jsem to.*“¹⁵¹ Svou roli přitom hrála jednak finanční dostupnost kroužků – „*naši na to neměli peníze.*“¹⁵², a v neposlední řadě také výše zmíněný nedostatečný výběr volnočasových aktivit.

¹⁴⁰ Věkové rozmezí respondentů z mého výzkumu se pohybovalo v rozmezí od 35 do 50 let a své dětství tak všichni trávili před rokem 1989, či krátce po něm.

¹⁴¹ Resp. A. H., ž., SŠ

¹⁴² Resp. M. Č., ž., VŠ

¹⁴³ Resp. A. H., ž., SŠ

¹⁴⁴ Resp. K. K., ž., VŠ

¹⁴⁵ Táž resp.

¹⁴⁶ Resp. J. C., ž., SŠ

¹⁴⁷ Resp. A. F., ž., SŠ

¹⁴⁸ Resp. K. K., ž., VŠ

¹⁴⁹ Resp. O. R., ž., SŠ

¹⁵⁰ Resp. M. Č., ž., VŠ

¹⁵¹ Táž resp.

¹⁵² Resp. A. H., ž., SŠ

Vzhledem k tomu, že rodiče respondentů byli často celý den v práci, museli respondenti v dětství chodit na kroužky většinou sami – „*mě nikdo nikam nevodil*“¹⁵³. Respondenti tak deklarovali, že nebyli pod takovým dozorem, jako jsou dnes jejich děti – „*byli jsme o hodně samostatnější*“.¹⁵⁴

Neorganizovaný volný čas

V reflexi neorganizovaného volného času v době dětství respondentů, se všichni respondenti jednoznačně shodují, že ve srovnání se svými dětmi měli více toho skutečně volného času, tedy volného času ve vlastním slova smyslu – „*jsem měla hodně volného času*“¹⁵⁵, „*dnes toho volného času moc nemají*“.¹⁵⁶ To podle respondentů pramenilo zejména z toho, že jejich rodiče byli často pracovně vytížení celý den – „*protože rodiče byli od rána do večera v práci*“¹⁵⁷, „*maminka měla té pracovní činnosti víc*“.¹⁵⁸ Pracovní vytíženost rodičů vedla k tomu, že respondenti trávili v porovnání se svými dětmi více času mimo dozor rodičů – „*já jsem byla v podstatě bezprizorní dítě*“¹⁵⁹, „*to dětství jsem měla takové volnější*“.¹⁶⁰, „*jsem to měla daleko svobodnější*“.¹⁶¹ Tuto „volnost“ pak někteří z nich vnímali velmi pozitivně, neboť měli možnost více určovat svůj volný čas, což je dle jejich mínění hodnotnější, než když má dítě „*naprogramovaný co má a co nemá dělat hodinu po hodině*“.

162

Stejně jako dnes, i tehdy ovlivňovalo náplň neorganizovaného volného času místo bydliště. Respondenti, kteří trávili své dětství mimo Prahu (nebo měli alespoň možnost jezdit na chalupu) měli více volnosti a času, který trávili venku, „*v přírodě, jsem lítala kolem*

¹⁵³ Resp. A. H., ž., SŠ

¹⁵⁴ Resp. A. F., ž., SŠ

¹⁵⁵ Resp. K. K., ž., VŠ

¹⁵⁶ Resp. G. F., ž., SŠ

¹⁵⁷ Resp. A. F., ž. SŠ

¹⁵⁸ Resp. J. C., ž., SŠ

¹⁵⁹ Resp. A. F., ž., SŠ

¹⁶⁰ Resp. J. C., ž., SŠ

¹⁶¹ Resp. B. V., ž., VŠ

¹⁶² Resp. A. H., ž., SŠ

*chalupy, do lesa*¹⁶³, „vyrůstala jsem na vesnici, takže já jsem byla pořád venku v lese“¹⁶⁴, „často jsme jezdili na vesnici, to jsme běhali pořád venku.“¹⁶⁵

Bez ohledu na místo bydliště trávili respondenti více volného času se svými sourozenci – „hodně jsme si hrály se ségrou“¹⁶⁶, „se sestrou jsme pořád hrály různé hry“¹⁶⁷ nebo se svými vrstevníky – „jsem svůj volný čas trávila se spolužákama“¹⁶⁸ a to bez přímého dohledu dospělých osob.

Souhrnně respondenti svůj volný čas v dětství charakterizovali jako čas, který byl ve srovnání s jejich dětmi méně určován a organizován, což mělo své pozitivní ale i negativní stránky. Respondenti si uvědomují, že velká míra organizace volného času dětí v dnešní době není ideální. Podle nich – „dítě omezuje, stresuje a není to správný.“¹⁶⁹ Přemíra organizace a častý dozor dospělých vede k tomu, že jsou děti méně samostatné. Na druhou stranu rozmanitý výběr aktivit v současnosti umožňuje dětem rozvíjet jejich talent a osobnost.

Vyšší míra organizovanosti volného času dětí v současnosti je dle respondentů jednak důsledkem doby – „v rámci doby, ve které žijeme“¹⁷⁰, která klade větší důraz na vzdělání a náležitě využití volného času nejen dětí, ale i dospělých. Svou roli hrají také vnější okolnosti, jako je bezpečnost – „nebylo tolik aut a vůbec nástrah.“¹⁷¹ Dnes mají rodiče obavy nechávat děti volně mimo dozor dospělé osoby – „to je pro mě nepřijatelný“¹⁷² Přestože by si rodiče přáli, aby jejich děti měly větší prostor určovat svůj volný čas, vzhledem k současné společenské situaci, zejména obavám „nechat je bez dozoru“ jim volný čas spíše určují.

¹⁶³ Resp. H. S., ž., VŠ

¹⁶⁴ Resp. N. B., ž., VŠ

¹⁶⁵ Resp. A. H., ž., SŠ

¹⁶⁶ Resp. A. H., ž., SŠ

¹⁶⁷ Resp. A. F., ž., SŠ

¹⁶⁸ Resp. H. S., ž., VŠ

¹⁶⁹ Táž resp.

¹⁷⁰ Resp. O. R., ž., SŠ

¹⁷¹ Resp. K. K., ž., VŠ

¹⁷² Táž resp.

ZÁVĚR

Na základě analýzy výzkumem shromážděných dat jsem dospěla k následujícím zjištěním:

1. Reflexe respondentů o tom, co si představují pod pojmem volný čas dětí, ukázala, že rodiče rozlišují mezi dvěma základními rovinami volného času svých dětí mladšího školního věku. Za prvé, je to volný čas organizovaný, jehož náplň je do značné míry dítěti určována. Druhou rovinu tvořil volný čas neorganizovaný, který respondenti chápou jako čas, který mají děti samy pro sebe, a ve kterém se věnují činnostem a aktivitám dobrovolně a ze svého vnitřního zájmu. Významnou součástí neorganizovaného volného času je pak i společný volný čas, který tráví rodiče se svými dětmi.

2. Organizovaný volný čas děti tráví ve školních či mimoškolních volnočasových zařízeních. Školní volnočasová zařízení vnímají respondenti spíše jako „hlídací službu“. Důležitá z hlediska náplně organizovaného volného času jsou tak zejména mimoškolní volnočasová zařízení, která v dnešní době, nabízejí širokou škálu volnočasových aktivit. Respondenti se při výběru aktivit snaží o určité vyvážené zastoupení duševních a pohybových aktivit. Z jejich popudu se tedy děti věnují zejména vzdělávacím, estetickovýchovným a pohybovým aktivitám. Od zájmových aktivit respondenti zejména očekávají rozvoj osobnosti a spokojenost dítěte. Z výběru aktivit je patrné, že rodiče respektují nebo určitým instinktivním způsobem volí aktivity tak, že odpovídají potřebám volného času dětí, tedy odpočinek, zábava a rozvoj. Právě proto, že tyto aktivity volí rodiče, nepovažují je respondenti v pravém slova smyslu za volný čas dětí. Částečně se tedy snaží nechat prostor při výběru i dětem.

3. Náplň neorganizovaného volného času svých dětí se respondenti dle svých slov snaží neovlivňovat, přesto je z jejich výpovědí patrné (a někdy to i sami respondenti výslovně deklarují), že do něj více či méně zasahují a to v závislosti na tom, jak jsou spokojeni s tím, jak jejich děti tráví volný čas. V reflexi této situace je patrný rozpor, když si na jednu stranu respondenti přáli, aby měly jejich děti více volného času ve vlastním slova smyslu, tzn. možnost určit si jeho náplň, na druhou stranu nenechávají tento čas zcela v režii svých dětí. Svobodné využití volného času dětí ve vlastním slova smyslu je tedy podle výpovědí respondentů pouze relativní.

4. Z mezigeneračního srovnání trávení volného času vyplývá, že respondenti v době svého dětství, v období mladšího školního věku, měli větší prostor určovat svůj volný čas. Respondenti charakterizovali své dětství jako svobodnější a volnější. Totéž by teoreticky přáli i svým dětem, ovšem z výzkumu je patrné, že volný čas svých dětí v realitě všedních i svátečních dnů spíše určují. Do protikladu tak vystupují zejména pojmy volnost a organizace. Hlavní rozdíl spatřovali respondenti především v tom, že oni prožívali dětství „v jiné době“. Dnes je kladen větší důraz na vzdělání a smysluplné trávení volného času. Jistou roli v současnosti hraje také obava rodičů nechávat děti bez dohledu dospělé osoby. Při pracovní vytíženosti jsou tak zájmové aktivity jednou z cest, jak dítěti umožnit jeho další rozvoj a zároveň jej mít pod dozorem.

5. Za nejpodstatnější zjištění mého výzkumu považují fakt, že na jedné straně oslovení rodiče teoreticky přesně rozlišují mezi organizovaným a neorganizovaným volným časem, přičemž převážně ten neorganizovaný chápou jako volný čas, který patří (nebo by měl patřit) pouze dětem, ve kterém ony samy rozhodují (nebo by měly rozhodovat) o tom, co chtějí či nechtějí dělat. Na druhé straně se však v reálném životě snaží tento čas více či méně ovlivňovat a to vědomě i nevědomě.

Hlavním tématem mého výzkumu byl volný čas dětí v období mladšího školního věku pohledem jejich rodičů. Vzhledem k tomu, že v tomto věku děti většinou ještě nemají jasně vyhraněné zájmy, jsou zvědavé a rády zkoušejí nové věci, snaží se rodiče, (ale i pedagogové a vychovatelé), vést děti k rozumnému využívání volného času a pomáhat jim formovat jejich zájmy, čímž přispívají k jejich rozvoji. Tato snaha rodičů se odrážela u mého výzkumného souboru respondentů ve většině výpovědí v průběhu jednotlivých rozhovorů.

SEZNAM LITERATURY

DISMAN, M.

Jak se vyrábí sociologická znalost, Karolinum, Praha, 2002, ISBN 80-246-0139-7

HÁJEK, B., HARMACH, J., HOFFMANN, O., JÍRA, O., JÍROVÁ, H., KRTOČKA, K.,
RAMPOUCHOVÁ, J., VESELÁ, V.:

Děti, vedoucí, volný čas, IDM MŠMT, Praha, 2004, ISBN 80-86784-06-1

HENDL, J.:

Kvalitativní výzkum, Základní metody a aplikace, Portál, Praha 2005, s. 408, ISBN 80-7367-040-2

HOFBAUER, B.:

Děti, mládež a volný čas, Portál, s. r. o., Praha, 2004, s. 176, ISBN 80-7178-927-5

KUBÁTOVÁ, H.

Sociologie životního způsobu, Grada Publishing, a. s., 2010, s. 272, ISBN 978-80-247-2456-0

KUCHAŘOVÁ, V., ŠŤASTNÁ A.,

Partnerství, rodina a mezigenerační vztahy v české společnosti, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha, 2009, ISBN: 978-80-87007-76-1

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.

Vývojová psychologie, Grada Publishing, 1998, ISBN 80-7169-195-x

LENDEROVÁ, M., RÁDL, K.,

Radostné dětství?, Paseka, Praha a Litomyšl, 2006, s. 384, ISBN 80-7185-647-9

LENDEROVÁ, M.

K hříchu i k modlitbě, Žena v minulém století, Mladá fronta, Praha, 1999, s. 304, ISBN 80-204-0737-5

MATĚJČEK, Z.

Co, kdy a jak ve výchově dětí, Portál, Praha, 1996, s. 144, ISBN 80-7178-085-5

MATOUŠEK, O, KROFTOVÁ, A.

Mládež a delikvence, Portál, Praha, 1998, s. 336, ISBN 80-7178-226-2

MOŽNÝ, I.:

Rodina a společnost, Slon, Praha, 2008, s. 323, ISBN 978-80-86429-87-8

PÁVKOVÁ, J. a kol.

Pedagogika volného času, Portál, Praha, 2008, s. 224, ISBN 978-80-7367-423-6

SINGLY, Francois de.

Sociologie současné rodiny, Portál, Praha, 1999, s. 128, z francouzského originálu přeložili Stanislav Štěch a Ludmila Šašková, ISBN 80-7178-249-1

STRAUSS, A., CORBINOVA, J.

Základy kvalitativního výzkumu, Postupy a techniky metody zakotvené teorie, Albert, Brno, 1999, s. 196, z anglického originálu přeložil Stanislav Ježek, ISBN 80-85834-60-X

VÁGNEROVÁ, M.

Vývojová psychologie, Karolinum, Praha, 2012, s. 531 ISBN 978-80-246-2153-1

VANĚK, M. a kol.

Orální historie, Metodické a technické postupy, Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, ISBN 80-244-0718-3

INTERNETOVÉ ZDROJE:

FILIPCOVÁ, B.:

1965, Člověk-práce-volný čas, Sociologický časopis [online]. 1965 [cit. 28. 12. 2013]. Dostupný z: www.sreview.soc.cas.cz/cs/issue/126-sociologicky-casopis-4-1965/2291, s 375-371

KAPLÁNEK, M.

2011, Nauka o volném čase, Jihočeská univerzita, Teologická fakulta – katedra pedagogiky, České Budějovice, [cit. 17. 1. 2014] dostupný z www.tf.jcu.cz/getfile/617191935b911b6b

MACCOBY, E. E.

1984, Middle Childhood in the Context of the Family, In Collins, W. A. Development During Middle Childhood. The Years from Six to Twelve, Washington D. C.: National Academy Press dostupný

z www.books.google.cz/books/about/Development_During_Middle_Childhood.html?id=fDArAAAAYAAJ&redir_esc=y, s. 184-240

ŠPECIÁN, P., HEŘMANSKÝ, M.

2012. Zdroje, vyhledávání, vyhodnocení, odkazování, FHS UK [online]. [cit. 11. 10. 2013]. Dostupný z www.fhs.cuni.cz/moodle/course/view.php?id=820

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:

Resp. – respondent/ respondentka

ž. – žena

m. – muž

SŠ – středoškolské vzdělání

VŠ – vysokoškolské vzdělání

Příloha P I: Další zařízení pro trávení volného času

Domovy mládeže – zajišťují výchovnou péči, ubytování a stravování žákům středních škol, kteří studují mimo domov a kteří vzhledem k velké vzdálenosti nemohou denně dojíždět. Vedle sebeobslužných činností a přípravy na vyučování je jejich úkolem vytvářet podmínky pro smysluplné využívání volného času mládeže. Pro volnočasové aktivity zde platí princip dobrovolnosti a to vzhledem k věkovým zvláštnostem.

Dětské domovy – jsou zařízení ústavní výchovy. Jsou zde umístěny děti, o které se jejich rodina nechce nebo nemůže postarat. Tato zařízení se snaží, aby děti v nich umístěné využívaly svůj volný čas smysluplně a efektivně. Snahou pedagogů přitom je vytvořit dětem podmínky, jako mají děti žijící ve fungujících rodinách.

Součástí volného času je i zájmové vzdělávání, které poskytují základní umělecké školy a jazykové školy.

Základní umělecké školy – nabízejí uplatnění dětem a mládeži (ale i dospělým) se zájmy a schopnostmi v estetickovýchovné oblasti. Studium na těchto školách je součástí přípravy ke studiu na vysokých školách s uměleckým zaměřením.

Jazykové školy – jsou určeny těm, kteří chtějí rozvíjet své jazykové znalosti.

Zařízení pro výchovu ve volném čase reaguje na potřeby dětí a pomáhá rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti, při současném respektování jejich věkových a kulturních zvláštností. Dbá o profesionalitu svých zaměstnanců, spolupracuje s rodiči dětí a zajímá se o zpětnou vazbu. Zaměřuje se na prevenci negativního vývoje v raném stadiu. Cílem je poskytovat kvalitní služby při nabídce rozmanitých aktivit.

Vedle výše zmíněných zařízení ovlivňují volný čas dětí a mládeže také občanská sdružení, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení. „Specifické místo má činnost některých „obecně prospěšných společností“ (označovaných zkratkou o. p. s. za svým názvem), které jsou založené jako právnické osoby podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech“ (Pávková, 2008, s. 45). Vznikají také

zcela nová zařízení volného času jako skateparky, herní koutky v obchodních centrech, multikina, herny, aquaparky, sportovní areály apod.

Sdružení dětí a mládeže – zejména po roce 1989 vznikla či obnovila svou činnost řada mládežnických organizací. Jejich zaměření je velmi rozmanité. Jde například o tělovýchovné a sportovní organizace, svazy ochránců přírody, sdružení dobrovolných hasičů, Červený kříž apod. Sdružení mívají lokální či regionální dosah, část jich působí celostátně a některá dokonce mezinárodně. Činnost některých významnějších registrovaných dětských sdružení finančně podporuje MŠMT ČR. Mezi nejvýznamnější sdružení dětí a mládeže v České republice patří skautská organizace Junák, Česká tábornická unie, Duha, Hnutí Brontosaurus, YMCA – křesťansky zaměřené sdružení, Sokol - tělovýchovná a sportovní organizace apod. (Pávková, 2008).

Církevní a charitativní společenství - se zpravidla zaměřují na výuku náboženství, některá však působí nekonfesně a orientuje se na pomoc rizikovým skupinám dětí a mládeže.

Parky a hřiště – postupně se mění v zařízení aktivního odpočinku. Jsou určeny dětem, mládeži i dospělým. Populární jsou v poslední době také akce ve volné přírodě či na netradičních místech jako jsou hrady, zámky, kostely apod. Tato zařízení vybízejí k tomu, aby rodiče a děti prožívali volný čas společně. Může jít přitom o spontánní aktivity, jako například rodinný piknik v parku, návštěva hřiště či příležitostní akce, jako koncert, tvořivá dílna, apod.

Příloha P II: Základní demografické údaje respondentů

pseudonym	Věk	pohlaví	rodinný stav	počet dětí	z toho ve věku 7-12 let	bydliště	vzdělání	povolání
K.K	41	žena	vdaná	2	2	mimo Prahu	VŠ	lektorka jazyků
M.Č	42	žena	vdaná	2	2	Praha	VŠ	restaurátorka
A.F	39	žena	vdaná	3	1	Praha	SŠ	oděvní návrhářka
N.B	35	žena	vdaná	4	1	Praha	VŠ	sociální pracovnice
H.S.	50	žena	svobodná	1	1	Praha	VŠ	violoncelistka
A.H.	37	žena	vdaná	2	1	Praha	SŠ	obchodní asistentka
M.S	43	muž	ženatý	2	1	Praha	SŠ	podnikatel
B.V	40	žena	vdaná	2	1	Praha	VŠ	grafička
J.C	39	žena	vdaná	2	1	Praha	SŠ	sociální pracovnice
O.R.	38	žena	vdaná	3	1	Praha	SŠ	administrativní pracovnice

Příloha P III: Rozhovor s respondentkou N. B., ž., VŠ na mateřské dovolené

Co si představujete pod pojmem volný čas dětí?

Resp. Tak pod tím si představuju opravdu volný čas, to znamená ne kroužky, ne školu, ale prostě volný čas, kdy to dítě má čas, vlastně jako by to strávit podle své chuti, protože si myslím, že kroužky jako většinou, i když si je třeba vybírá to dítě samo, tak stejně jsou trošku jako podmíněný výběrem rodičů, takže si myslím, že tam o volný čas úplně nejde, takže si myslím, že jako volný čas je opravdu ten čas který to dítě tráví podle své chuti, anebo společně vlastně jakoby s rodinou o víkendu a pak vlastně jako přes týden, kdy má prostě čas samo na sebe. No

Jak konkrétně tráví volný čas vaše dítě?

Resp. Přes týden toho volného času je málo, to je jasný, to je většinou odpoledne, když přijdeme domů, že jo, napíše si úkoly a potom má volný čas, tak to většinou stráví vlastně svojí jako volnou hrou, to znamená, že já nevím, buďto si hraje s legem ještě, tomu je osm, teda sedm, žejo, si hraje s legem, s mladšíma bráchama nebo si zaleze k sobě prostě na patro a tam se třeba čte, jakože prostě podle mě jako, nestává se nám, že by řekl, že se vyloženě nudí. Vždycky vymyslí nějakou činnost která prostě ho jako baví. Buďto je to ta volná hra vyloženě, nebo že se tam mlátí po bytě protože máme hodně postelí, tak prostě tam začnou skákat a lumpačit a myslím, že takhle vlastně tráví volný čas v týdnu a přes víkend většinou býváme pryč z Prahy, tak to znamená, že vlastně jsme v lese a tam si taky najde cokoli prostě kameny, klacky, lítá po lese. Dáváme jim velkou důvěru, to znamená, že když třeba jsme na výletě, tak je zásada, že nás musí vidět, ale nemusí se nás držet jo, to znamená, že můžou odběhnout v tom lese, ale musí prostě nás vidět nás rodiče, aby se neztratily úplně a samozřejmě eliminujeme situace, aby když už ta skála je moc vysoká, nespadly někde do potoka, to zasáhneme a jinak mají v tomhle volno, mají větší svobodu než tady (v Praze).

Jak konkrétně tráví volný čas ve školním roce?

Resp. Tak v pondělí má ve škole florbal, od tří do čtyř, potom vlastně jdeme domů, ale to znamená, že po cestě jdeme ještě na nákup, vyzvednout druhýho bráchu ze sokola a pak teprve se dostáváme domů, takže domů se dostáváme někdy v pět, v půl šestý. Takže tam už jako toho volného času moc není, to už tam vlastně patří zase nějaká příprava do tý školy, pak už vlastně nějaký večerní rituály hygiena a podobně. Takže tam vlastně moc volného času nemá,

tam má třeba půl hodiny, v úterý je taky mazec, to má nauku a flétnu, to přichází domů vlastně v pět hodin. To ho přivádí babička a tam taky no, potom je prostě volná hra, protože úkoly to píšou v mezičase prostě mezi naukou a flétnou, takže to doma nepíše, tam potom přichází volná hra. Hmm ve středu to máme krásnej den, to jdeme všichni jakoby po „o“ domu a užíváme si to společně, to znamená že jako vlastně ehh si vybírají kluci společně co budou ten den dělat. To znamená buďto jdeme na kolo nebo na hřiště. Když je hnusně tak maj takovou jako pohádkovou středu, to znamená, že se jim pustí nějaká pohádka nebo prostě jsou doma a pak zase volná hra. Ehh ve čtvrtek tam má Tadeáš ten den po obědě, tam jsme pak doma sami, teda sami jenom s pár dětma,(smích) protože ten jeden je ve školce a vlastně napíšeme úkoly, potom má jakoby a to má docela rád, protože má pocit, že to už má takovou zodpovědnost, tak počká s Bartolomějem (mladší bratr 2,5 roku) doma a já vlastně jdu s Vavřincem (nejmladší bratr) do školky pro Jonáše, takže on tam má jakoby ja nevím hodinku, kdy je pánem našeho bytu hlídá bráchu a to si myslím, že jako vlastně je taky část jeho volného času, protože tam se realizuje opravdu úplně jako sám, má to tam vlastně na starost a zvládá to výborně si myslím. No a pak přijdem a on odchází vlastně na skauta ve čtvrtek ten má od pěti do půl sedmý skauta no, V pátek, to je zase hezkej den, to jdem zase všichni po „o“ a užíváme si to vlastně podobně, s tím, že většinou se ještě balíme na ten víkend s tím, že odjíždíme pryč a zase dochází prostě k volný hře, nebo pečeme nějakou buchtu na ten víkend, nebo něco.

Na základě čeho jste volili volnočasové aktivity?

Resp. To si zvolil sám, on předtím chodil taky do Sokola, a už ho to přestávalo bavit a viděl, že ve škole je ten florbal a ještě manžel taky večer hraje florbal v pondělí, tak se mu to hrozně líbili, že bude jako táta, takže si myslím, že hrálo roli přitom výběru, že to viděl doma. Takže si to zvolil a ...ta flétna, to vzniklo, že on asi od čtyř let tvrdí, že bude hrát na lesní roh, tak jsem říkali že jo, ale že nejdřív se musí naučit hrát na flétnu takže vlastně od nějakých pěti a půl let vlastně chodí hrát na tu flétnu, ale jako zvolil si to sám, a samozřejmě hodně pozvolna, ne že je z něj virtuoz, to vůbec ne.

Využíváte školní družinu a proč?

Resp. Využíváme kvůli tomu, že právě vyzvedávám různě ještě toho Jonáše ze školky a tak, takže v pondělí je vlastně v družině, protože potom má ten florbal jo mezi obědem a florbaelem. V úterý tam není, to jde po o ale má tu flétnu, ale to jde s družinou na oběd, tam je to takový, že když jde na oběd tak buď ho vyzvedávám ve čtvrt na dvě nebo v těch půl

druhý před jídelnou a nebo, což je vlastně středa nebo v pátek, to je ten dlouhý čas nebo v úterý ale to je vlastně ..a čtvrtek a pondělí, ve čtvrtek jde taky po o. Takže nejdál je v pondělí.

Co si myslíte o školní družině?

Resp. Mě přijde, že je docela fajn, mě se líbí, že s nima prostě jdou ven i když je bláto a je hnusně, takže to mě jako vyhovuje a přijdeme že jako v tý družině to maj jako těžký. Tam vlastně maj jenom od půl druhý do tří šanci s těma dětma něco dělat, protože potom už ty děti zase odcházej přicházej, takže musej být jako vevnitř a přijde mi jako co jsem tak zahlídla a poslouchala, tak prostě ta pani učitelka je schopna vlastně si s nima jakoby hrát, když třeba maj nějakou hru já nevím plácnu blbost třeba člověče nezlob se nebo dostihy a sázky, si s nima hrát a zároveň jim tam dává i jako hodně toho prostoru pro tu vlastní hru. Takže to mi přijde jako dobrý no. Je to taková hlídací služba, ale to je prostě ... podle mě to jinak nejde. Taky tam občas mívají divadla, že prostě odchází na divadlo, a to se ví předem. Takže já od toho prostě neočekávám, že by se mi postarali o volnej čas dětí, to mi přijde, že .. Oni tam mají nabídku různých kroužků v té škole a vlastně od toho slouží i ta družina, že to je takovej bod, že prostě to dítě tam může počkat na ten kroužek, užije si na kroužku a zase se vrací do družiny a já si ho tam můžu vyzvednout no, že opravdu je to taková jako, že pohlídají dítě, to si myslím, že je jako smysl tý družiny jako takový, protože nic jiného dělat nemůžou no. Mezi půl druhou a třetí Táďa říká, že většinou jsou venku a když je zima tak prostě dělaj něco zajímavého, přináší spoustu výrobků výtvarných nebo tak, tak to mi přijde jako že... jako na to, jak tam maj málo času a kolik tam je dětí tak je to dobrý.

Máte přehled s kým se tam kamarádí, co dělá?

Resp. Útržkovitě, co mi on sám řekne, pak samozřejmě ty co přijdou třeba k nám na návštěvu nebo třeba na narozeniny, tak o těch vím, ale většinou mě přijde, že spíš on je takový jako trochu introvertní takže co tak od něj slyším, nebo to vidím, když jdu pro něj do družiny tak on si tam většinou hraje s nakýma dvěma třema klukama s kterýma ho to baví nejvíc, jsou jakoby takový tišší, ale zároveň třeba hmm kamarádka bydlí, jako že můžeme vidět na družinu jak si hrajou na hřišti od nich z okna no, a někdy tam prostě u nich jsme, takže občas šmíruju smích, co se děje na hřišti tak vidím, že vlastně jako je schopen se bavit úplně se všema a dělá lumpárny jako normální kluk v jeho věku, jako strkaj se perou se honěj se takový ty blbosti no, Takže jako hmm takže částečně od něj jakoby vím, samozřejmě to ne vždy jsou to kamarádi podle mého gusta, někdy jsou to jako zbyteční divočáci nebo prostě

kluci, co maj úplně jinej styl života ale mě přijde, že je to tak v pořádku Jako že doma to má nějak a mezi kamarády to má jinak. Že vlastně teďko přišel s tím, že nemáme žádnou počítačovou hru a že spoustu vlastně spolužáku se baví o počítačových hrách a že by teda nějakou chtěl takže teď vlastně jako přemýšlíme, že vybíráme, že bysme mu k Vánocům kdyžtak nějakou jako pořídili a bylo by to prostě stejný jako je to teďka s pohádkama. Ty menší by se buďto koukali na pohádky tu středu dejme tomu, kdy si prostě mohou zvolit co chtěj a on by si hrál na počítači já nevím, samozřejmě nějakou rozumnou lhůtu třeba půl hodiny smích aby nebyl úplně odtrženej. Smích Takže jakoby za odměnu přemýšlíme, že by mohl dostat nějakou. (Smích, chce nějakou doporučit).

Ale vlastně i to co mu nabízíme, mě přijde, že ho to i baví v tý přírodě, že prostě tam jak má vlastně ten prostor, tak vědí, že se nemaj ztratit a když táboříme na loukách, který už znají, protože těch luk nemáme tisíc, máme jich asi deset který točíme různě takže to tam znají vždycky to prostředí, takže často jsou prostě sami jako v potoce jako půl dne já o nich nevím, někdy přijdou až večer, že jo že obědvali u někoho jiného, takže tam vlastně jako u jiného týpý, že vlastně taková vesnička jakoby, takže o nich vlastně jakoby nevím, nevím jako třeba ani o Bartkovi, kterými je dva a půl. Takže jakože prostě tam se to opravdu tak rozptýlí ty děti, jsou v takovém gangu a dělaj si tam nějaký věci. V podstatě jenom zahlásej jdeme si dělat bunkry a nevidíme je celej den, jo takže prostě tam má prostor, jako já vůbec netuším co dělá smích.

Na základě čeho vybíráte volnočasová zařízení?

Resp. Většinou na doporučení lidí, kteří už tam chodí, těch známejch nebo prostě po zkušenostech jako jako jsme ochotní to i změnit, když se nám to nelíbí, ale zatím ještě se to vlastně nestalo. Jenom v tý Lidušce to jsme změnili paní učitelku, nebo pana učitele, který mi přišlo, že to s dětmi úplně neumí, on sám říkal, že spíš měl ty děti z druhého stupně, takže tak. Nabízím chůzi mimi v šátku chce spát

Resp. Do skauta chodíme, to jsme řešili hodně dlouho, protože to jsme původně chtěli nějakěj jako indiánkem styl, pak jsme si řekli, že je to blbost, že vlastně už tak to máme v rodině natolik jako zastoupený a zaměřený, že prostě je lepší, aby poznal vlastně i jiný způsoby a jiný styly, abychom prostě nebyli fakt extrémisti, že je prostě uzavřem někde a nebudem žít vůbec ve společnosti, tak to se nám úplně nezdá. Tak proto vlastně volíme i jinak. Vyrušuje Bart. Takže vlastně ten skaut jsme nakonec rozhodli, na doporučení Kristiny, který důvěřujeme, jako že jo občas s náma taky tábořej, tak prostě víme, jaký jsou, tak jim věřím, že tam nedochází k žádným těm.. No a Liduška tu vlastně zase Tádův spolužák vlastně ze

školky, tak jeho sestra už do té školy chodila, tak vlastně ta maminka už měla tu zkušenost jako s tou Liduškou jako takovou, takže tam vlastně šli společně kluci tak zase to bylo takový příjemný no. A florbal, ten je prostě ve škole, tak nevím jaký je, on přichází spokojenej, někdy jako je smutnej já nevím tuhle byl v bráně a prohráli tak kluci všichni jo a za to může brankář tak jsme mu vysvětlovali, že vždycky se to na někoho musí hodit, že jako příště zase bude hvězda.

Co očekáte od zařízení a od aktivit?

Resp. hmm, no čekám v podstatě jeho spokojenost a rozšíření jako jeho obzoru, jo, jakože vlastně ani ne to, že by se z něho stal úžasněj hráč na flétnu nebo nakonec na ten lesní roh nebo vlastně úžasném hráč florbalu, to vůbec ne. Očekávám prostě to že tam zažije jako jiný lidi, jiný způsoby, že si rozšíří prostě obzory, kamarády. Uvidí, že prostě ta společnost je různorodá a vlastně i od toho skauta očekávám, že vlastně tam budou pořád přece jenom nějaké zásady skautský, který jako jsou, nějaká ta čestnost a smích pravdomlupnost a podobný věci, který vlastně aby vlastně věděl, že nekecáme jenom my, aby viděl, že i jiní to tak mají jako.

Jak dbáte na vyváženost volnočasových aktivit?

Resp. Nad tím jsem úplně dopodrobna nepřemýšlela asi nikdy a v podstatě no, já nevím nechávám tomu volný průběh. Samozřejmě kdybych viděla, že je úplně unavenej a nezvládá to, což třeba v to pondělí to je legrační, protože to má tadeáš florbal a Jonáš má toho skauta a to už v půl sedmý už tam zívá, tak jdou rádi domů a spát a pak máme volný čas. Dávám příklad se svým synem, že jsme ho donutili ke sportu a já ke klavíru. Resp. se přidává: to je pravda, ano. Ano, my jsme si říkali, ano aspoň nějaká sportovní jako aktivita a nějaká jako umělecká, to je pravda, to jsme si nad tím tak říkali, že to bysme těm dětem chtěli dát, no.

Říkala jste, že váš syn chodí na florbal a flétnu, uvažovali jste i o nějakém vzdělávacím kroužku, třeba angličtině?

Resp. No my jsem o tom přemýšleli, protože s tím jsme vybírali i základní školu jako že spádová je tady zámeček, dril aby byl dobrej gymplák a nejlíp já nevím támhle na yeal, a právě jsme zvolili vlastně zš u který si myslíme, že prostě nebude vadit, když na ten gympl prostě nepude a nikdo ho do toho nebude tlačit. Jako takhle, samozřejmě že jsme jeho rodiče a myslíme si, že je ohromě chytrý a nadaný a nejlepší na světě, to si jako myslím, že jsou všichni rodiče, ale zároveň jsem jako při zemi a myslíme si, že jako když mu to holt nepude,

tak to prostě nepude a Aleš je učitel středoškolkej a říká, že prostě si myslí, že je prostě důležitý, aby se naučil učit jo a to k tomu mu nepomůže úplně jako nějaký doučování z matiky nebo z angličtiny ale spíš jako způsob výuky a jak nato a pak je úplně jedno, jestli jde na osmiletý gympl nebo čtyřletý nebo prostě na učňák, je to jedno, v podstatě jako říkáme, hlavně ať je jako to hodnej čestnej člověk, ale zároveň vidíme, že to vzdělání podporuje nějakou kultivovanou osobnost, že přece jenom asi bysme nebyli úplně šťastný kdyby šel na učňák, já nevím, jak to mám jako vysvětlit, nechci říct, že všichni lidi z učňáku jsou jako nějaký nekultivovaný a hloupý nebo tak, ale přece jenom jako je tam větší procento. Ale hlavně hmm, myslím si, že je jako zbytečný vlastně ho dříť nějakou matematikou a angličtinou aby se dostal na gympl. Pak se tam dostane, sice udělá přijímačky, ale bude tam nešťastnej, protože prostě mu to tam nepujde, protože jsme to sice nadřeli, ale není to vněm no, takže jako, no.

Mluvila jste o společném volném čase, jakým způsobem rozhodujete o jeho náplni společného jako rodina?

Resp. No, někdy když jsou nějaké zajímavé akce tak to samozřejmě se dohodneme, jestli na ní pujdeme, když je nějaká výstava zajímavá, nebo já nevím nějaké festiválky co jsou různě po Praze, i letní kino třeba v zahradách, tak jako to se domlouváme, ale je to prostě o tom, že vlastně nabídneme co se dá a děcka si většinou vyberou. Největší slovo má Tadeáš, ten je nejstarší. No, nebo někdy, je to no v podstatě jako máme všichni stejný hlasy, s tím, že rodiče je mají větší, smích...

Kdy je mají silnější ?

Resp. No někdy se stane, že kňourají že zase do lesa, že už jako nevím, už toho asi někdy mají dost, ale tak si říkáme, že prostě do lesa se pude. No.

Vy jezdíte někam na chalupu ?

Resp. Ne nemáme, my jezdíme pod týpý, ale to se o víkendu moc nedá, protože se staví třeba čtyři hodiny ale teď třeba, když je takové počasí (25. říjen, pěkné počasí, 20 stupňů) podzimní prázdniny, zase jedem, tak když je to delší čas třeba aspoň tři, čtyři pět dní tak jsme pod týpkem a když je to sobota neděle tak buďto jedeme pod širák, jako že tam přespíme vlastně někde pod plachtou. Prostě to je vlastně jako taková hadrová chalupa. A nebo prostě jedeme jako na celodenní výlet a pak v neděli prostě normálně ráno jako jdeme do kostela

a odpoledne třeba ještě jdeme na nějaký malej výlet nebo tak a nebo si to užíváme doma, když jsem všichni nachcípáný, líný , prostě hrajem stolní hry a taková ta klasika no.

Jak trávíte společné volno o prázdninách

Resp. No tak ty menší trávíme pod týpkama, i vánoční vlastně, silvestra to prostě k nám nějak patří, děti to baví. Domluvíme s pár lidma ještě jako na kterou louku zrovna pojedem a tam teda táboříme no. Takže to jsou jakoby ty kratší prázdniny a o jarních prázdninách, to jezdíme, to máme mmm moje spolužačka z vejšky má chalupu a maj nás rádi, takže nám ji nechávají, takže tam jezdíme na hory vlastně do Krkonoš, a o velkých prázdninách většinou to trávíme nejvíc času jsme pod týpkama (smích), já vím, že je to takový jednotvárný, ale prostě to je takovej náš druhej život, takže většinou takový čtyři, pět někdy se podaří i šest týdnů že vlastně v kuse táboříme, to znamená, že opravdu tam nemáme žádný civilizační prostě věci. Vlastně se snažíme žít asi tak jako na počátku 19. století v rezervacích indiáni, jo takže prostě tam není, tam je prostě oheň, otřískaný smaltovaný nádobí a pár kousků hadříků jako na sebe, nějaká košile flaušová, vaříme na ohni. Je to taková naše, no, takovej útěk od reality by se dalo říct, taková psychohygiena trošku no.

Snažíte se tímto směrem vést i vaše děti?

Resp. No jasně no, jasně no, kluci sekaj dříví, choděj na dříví, poznaj prostě, který se dá použít v týpý a který ne (probudilo se miminko), no tak vlastně no prostě choděj na dříví, poznaj vlastně který patří do týpý a který ne, protože některý prská takže to se dává na venkovní a který neprská nesou domů. Takže to jako sekaj dříví, to dokážou ty menší klacky nasekat, rozdělat oheň vlastně no a udržovat hoticho.

V souvislosti s tímto způsobem života, máte doma televizi?

Resp. Jo, tak tu nemáme, nemáme doma, ale máme počítač jo. To jako zase že ty pohádky, je to zvolený hmmm na youtobe je miliarda pohádek žejo,. Tak třeba Tád'a ted'ka ze školy přinesl žejo , protože voni někdy třeba než jdou na oběd tak koukají na pohádku v té družině, takže aspoň takhle mi to jakoby Tád'a říkal, takže ted' žhavá novinka, na co jsme to koukali? Na nějaký gumový medvídky nebo jako ne bonbony, ale nějaký seriál o gumítkách to je ted'ko u nás doma jako hit (smích.) To přinesl domů z družiny, že to tam viděl, takže na youtube ted'ko koukali minulou středu na to na gumítky. Jinak většinou koukáme spolu, jako já jim to pustím a pak jdu třeba vařit nebo něco takovýho, takový ty nudný práce, co je nebavěj. (přibíhá syn, chce něco ukázat..)

Jinak my hodně čteme, většinou jdeme společně do knihovny, takže vidím, co si vybírá, teďko vlastně hmm si vybírá hodně komiksy ho baví různý, Malý upírek třeba, ten je úplně výborný, hm no a nebo mumínky a pak vlastně máme ještě četbu co čteme před spaním úplně všem takže to si taky vybíráme a vlastně musí s tím zase souhlasit úplně všichni, že jo, takže já nevím, teďko jsem dočetli dva divočky, předtím jsme četli hobita hmm coještě bratři lví srdce a prostě tak jak si to vybíráme vlastně společně, co nás baví, rychlý šípy samozřejmě.

Stane se, tady v Praze, že jsou chvíle, kdy nevíte co dělá ve svém volném čase?

Resp. To se asi ještě nestalo, v Praze, takhle odvážná asi nejsem, že bych vlastně sedmiletý dítě nechala samotného, on je ještě malej, jako dokážu si představit, že ...nebo párkrát jsme třeba udělaly, že byl tady s kamarádkou (na hřišti), já jsme šla pro Jonáše do sokola a on potom sám vlastně tady z tohohle hřiště těch pár metrů šel domů jakoby k nám. Takže někdy se stává, že je jakoby beze mě, ale vždycky tam má nějaký dozor, někoho dospělého, komu důvěřuju.

Jak se představujete ideálně strávený volný čas?

Resp. Myslím, že jo, že je ideální smích, ...Kdyby nás bylo míň, tak by toho volnýho času měly víc, jako že měly by víc prostoru, jo jako že někdy si Tád'a stěžuje, že není sám, má to svoje patýrko ale my žijeme ve 2 kk, 66 m čtveřech, takže máme dva hangáry takže vlastně když píše úkoly, tak ty menší jsou v jedny místnosti a ty větší jsou v druhý, takže aby si to užil v klidu ty úkoly a měl na to čas, i to čtení ale nezabráním prostě tomu, aby s tím, že když si tam čte ten svůj komiks, nebo si maluje , nebo prostě tam píše v tom se strašně shlíží, nějakou kroniku , pro celou rodinu abychom byli i no takže tam toho prostoru moc nemá. Tak to je takový legrační. A o to víc si myslím, že má rád to táboření, protože jak je nejstarší, tak umí vylízt na strom úplně nejvyš, takže tam si prostě zaleze a je v klidu, takže určitě část dne tráví tím, že je někde sám na stromě a užívá si to.

Jak jste trávila vy volný čas když jste byla ve věku vašeho syna?

Resp. Já, no já jsme vyrůstala na vesnici, takže já jsem byla pořád venku v lese. Asi to tam je trošku, ta vášen k přírodě. Mě přijde, jako že ta příroda dá člověku úplně nejvíc, že tam má možností hromadu, může jenom tak sedět a koukat na tu krásu nebo nějak tu přírodu využít já nevím. Hrály jsme si na louce za barákem, když jsem byla větší, tak tam vzniklo dětské hřiště, to bylo dobrý. Chodily jsem samy i k rybníku, jednou jsem se schovaly a hledala nás celá vesnice. Určitě jsem měly větší svobodu pohybu, možná nás hlídali z okna pouze z okna, že

tušili kde jsme. Byly jsme hlučný, takže nás asi hlavně slyšeli. Prostě jsme měly větší svobodu pohybu. Tím jak jsme byly smečka, tak možná spolíhali na to, že na nás dohlédnou starší. Když jsem se přestěhovali do Prahy, tak nemám pocit, že by se to ohledně hlídání nějak změnilo, hlídali mě starší sourozenci, ale jinak jsem byla samostatná, chodila jsem všude. To už jsem byla větší, konec prvního stupně.

V čem spatřujete největší hodnotu volného času dnes a v době vašeho dětství?

Resp. Hodnota, my se taky snažíme je vést k samostatnosti, jede sám už v druhé třídě, ale je to pořád o tom, že když má kroužek v Praze tak je s ním dospělý, ale je pravda, že řeknu klukům jděte na dvorek, ale zase je to uzavřený. Prostě strach mám z toho města, z aut. Ta samostatnost, to bylo daný tím, kde jsem vyrůstala. Ale dnes je zase víc možností, mají větší záběr zájmů, neměla jsem jiné věci, které jsou dnes potřeba.

Děkuji za rozhovor.